

Sociální vztahy u dětí v institucionální péči

Mgr. Bc. Kutrová Nikola

Diplomová práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Mgr. Bc. Nikola Kutrová
Osobní číslo:	H20083
Studijní program:	N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Sociální vztahy u dětí v institucionální péči

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociometrie, emocí a náhradní výchovné péče.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

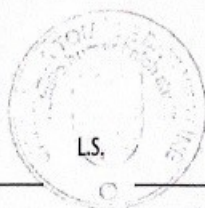
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- JANSKÝ, Pavel, 2014. Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Hradec Králové: Gaudemus. ISBN 978-80-7435-534-9.
NAKONEČNÝ, Milan, 2009. Sociální psychologie. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.
PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 2003. Pedagogický slovník. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
SLAMĚNÍK, Ivan, 2011. Emoce a interpersonální vztahy. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3311-1.
ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol., 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-313-0.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Petra Zgarbová, Ph.D.**

Datum zadání diplomové práce: **12. ledna 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **22. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 12. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně14.4.2022

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště

vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o písy nebo rozmnoženiny.
(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vězného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, kter é na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou sociálních vztahů u dětí v institucionální péči. Teoretická část práce objasňuje pojmy týkající se dané problematiky, konkrétně sociální skupina, role ve skupině, komunikace a její formy, náhradní výchova, příčiny umístění dětí do náhradní výchovy a možná rizika související s pobytem v institucionální péči.

Praktická část se věnuje sociometrickému výzkumu, který si klade za cíl zjistit vztahy mezi dětmi v konkrétním dětském domově, jejich sociální vazby, role a statusy. Součástí praktické části je i doporučení pro práci s konkrétní skupinou, která může posloužit také jako příklad dobré praxe.

Klíčová slova: náhradní péče, ústavní výchova, sociální vztahy, sociometrie

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the contribution of children's social relations in institutional care. Theoretical part of this thesis explains problematics of this topic, specifically social group, the role in the group, communication and its form, alternative education, reasons for placing children in alternative education and possible risks associated with staying in institutional care.

Practical part of the diploma thesis is devoted to sociometric research, which aims to find out the relationships between children in a particular children's home, their social ties, roles and statuses. The practical part also includes recommendations for working with a specific group, which can also serve as an example of good practice.

Keywords: substitutional care, institutional education, social relations, sociometry

Ráda bych touto cestou poděkovala dětskému domovu, který se na výzkumu podílel, dále paní Mgr. Mikulkové, která mi poskytla přístup do systému SOCIOKLIMA a cenné mentorské rady. V neposlední řadě bych také chtěla poděkovat mé vedoucí práce a rodině, která mi byla velkou oporou.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 SOCIÁLNÍ VZTAHY A ROLE VE SKUPINĚ	13
1.1 SOCIÁLNÍ SKUPINA	13
1.2 SKUPINOVÁ STRUKTURA (POZICE – STATUS – ROLE)	17
1.3 KOMUNIKACE VE SKUPINĚ	19
1.3.1 Verbální komunikace	21
1.3.2 Neverbální komunikace	22
1.3.3 Zdravá komunikace	23
1.4 PROSTŘEDÍ, ATMOSFÉRA, KLIMA	24
2 INSTITUCIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ	26
2.1 NÁHRADNÍ VÝCHOVA	26
2.1.1 Náhradní rodinná výchova	27
2.1.2 Institucionální výchova	29
2.2 PŘÍČINY UMÍSTĚNÍ DĚTÍ DO DĚTSKÝCH DOMOVŮ	31
2.3 VÝVOJOVÉ OBDOBÍ DÍTĚTE.....	33
2.4 PROSTŘEDÍ DĚTSKÝCH DOMOVŮ	35
2.5 INSTITUCIONÁLNÍ VÝCHOVY A JEJÍ RIZIKA	35
2.5.1 Psychická deprivace	36
2.5.2 Šikana.....	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
3 DESING VÝZKUMU	40
3.1 METODA SOCIOMETRIE.....	41
3.1.1 Socioklima.....	42
3.2 VÝZKUMNÝ VZOREK	42
3.3 ČASOVÁ ORGANIZACE VÝZKUMU	43
4 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	45
4.1 VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ DIAGNOSTIKY SKUPINY V 9 KATEGORIÍCH CHOVÁNÍ	45
4.2 PŘEHLED INDEXŮ SOCIÁLNÍHO ZAČLENĚNÍ.....	53
4.3 DÍLČÍ VÝSLEDKY VÝZKUMU A OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	55
4.4 DOPORUČENÍ PRO PRÁCI SE SKUPINOU.....	55
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	65

SEZNAM GRAFŮ	66
SEZNAM TABULEK.....	67
SEZNAM PŘÍLOH.....	68

ÚVOD

Diplomová práce se nazývá Sociální vztahy u dětí v institucionální péči. Pod tímto názvem se skrývají dvě velké kapitoly, které jsou popsány v teoretické části práce. Jedná se o část zaměřenou na sociální skupiny, komunikaci a role ve skupinách, které se zde mohou objevovat.

Prostředí dětských domovů nás od samotného začátku studia velmi zajímalo, dokonce bylo pohráváno s myšlenou pracovat jako sociální pracovník v dětském domově. Bohužel ze zdravotních důvodů bylo nutné se této představě vzdát a tak si touto prací z části kompenzujeme možnost alespoň náhledu do prostředí dětských domovů.

Při nástupu do základní školy se každý člověk začíná připravovat na svou roli ve společnosti a stává se součástí různorodých skupiny, ať už se jedná o děti, se kterými navštěvuje školu, jakýkoliv zájmový kroužek apod. Každá skupina má své typické klima, objevují se zde charakteristické vztahy mezi dětmi i skupinami. Jsou tu děti oblíbené i neoblíbené, hvězdy i outsideři. Nelze jednoznačně vymezit důvody, proč si některé děti získají přízeň kolektivu a jiné jsou z něj naopak vyřazeny. Je pak na učiteli/vychovateli, aby svou skupinu poznal, získal tak co nejvíce informací o vztazích a sociálních pozicích jednotlivců a na základě těchto údajů se pokusil odhalit možné příčiny, které rozhodují o statutu dítěte ve skupině.

Důležitou částí práce je proto struktura sociálních skupin. Zde se nachází popis rolí a statusů, kterých jedinec v dané skupině může dosáhnout. Nedílnou součástí teoretické části je i dynamika sociálních skupin, kde se nalézá také podrobnější popis vůdcovství, skupinové kohezivitu a konformity jedince. Aby se jedinec ve skupině mohl cítit dobře, měl by mít uvnitř skupiny dobré vztahy s ostatními členy. S tím souvisí i samotná komunikace, která je při kontaktu s lidmi nezbytná.

Druhou částí je náhradní výchova, u které jsou popsány její základní druhy, zejména výchova ústavní, která je spjata se samotným konceptem celé práce. Každý člověk se v průběhu života stane součástí většího či menšího počtu sociálních skupin, z nichž nejbližší skupinou by měla být rodina. U dětí vyrůstajících v náhradní výchově je tomu jinak. Rodiče těchto dětí se o ně buď nemohli, neuměli, nebo nechtěli postarat. K tomu všemu si dítě musí hledat svoje místo ve světě, definovat svůj vztah k okolnímu světu, ke svým blízkým a zejména samo k sobě. To vše úzce souvisí s vytvářením pocitu vlastní sebehodnoty, s problémy s nízkým sebevědomím, navazováním nových vztahů a nových kontaktů. Zmíněná teoretická část diplomové práce se zabývá dítětem z institucionální výchovy,

důvody umístění a jeho životem v zařízení. Dále se orientuje na popis samotných výchovných zařízení a dalších možných forem náhradní výchovy.

Praktická část diplomové práce si klade za cíl zjistit, jaké jsou vztahy mezi dětmi vyrůstajícími v dětském domově. Podstatou je zjistit strukturu, tedy sociální vztahy v dané skupině dětí, míru začlenění či vyloučení, zjištění oblíbenosti, vlivu, strachů a úzkostí či obav ze sociálních vztahů. Snahou je charakterizovat neformální vztahy a zjištění postavení dětí vyrůstajících v zařízení institucionální výchovy.

Pro výzkum byla zvolena metoda sociometrie, tedy nauky o zkoumání sociálních vztahů a o vnitřní struktuře sociálních skupin. Sociometrická metoda může ukázat, kteří jedinci jsou si vzájemně sympatičtí či antipatičtí, kdo je kým přitahován, kdo má vedoucí roli, kdo se podřizuje, kdo je v izolaci a kdo je odmítán skupinou. Výsledky výzkumu mohou mít vliv na zdokonalení porozumění a zlepšení interpersonálních vztahů v jakékoliv skupině dětí, ať už ve školním prostředí, zájmovém nebo právě institucionálním.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ VZTAHY A ROLE VE SKUPINĚ

První kapitola se bude zabývat základním pojmoslovím zaměřeným na sociální vztahy, role ve skupině, strukturou skupin a klima skupin.

Každý člověk, ať už si to uvědomuje nebo ne, potřebuje přijetí, které je důležité pro osobní rozvoj ve vztazích, v komunikaci, ovlivňuje prožívání denních starostí i radostí. Vztahy jsou velmi důležité a je potřeba o ně pečovat a investovat do nich, protože ovlivňují osobní růst, vlastní sebepřijetí a postoje ve vztazích k ostatním lidem, k poznávání, učení a tvoření.

Samotný pojem skupina se obecně definuje jako soubor několika lidí, kteří na sebe vzájemně na regulární bázi působí, mohou mít vzájemné vazby, sdílet společný vzájemný vztahový rámec a jsou v rovině chování na sobě vzájemně závislí. Skupiny se rozlišují podle velikosti, podle typů vztahů a jiných (Průcha, Mareš, Walterová, 2003; Výrost, Slaměník, 2008).

1.1 Sociální skupina

Problematikou sociálních skupin se nejvíce zabývají dvě vědy, a to sociální psychologie, která zkoumá sociální skupiny zejména z pohledu zákonitosti chování a činností v rámci skupiny a sociálních souvislostech života. Druhou vědou je sociologie, která vyhledává objektivní kritéria pro jejich dělení (Helus, 2015; Trpišovská, Vacínová, 2007).

Každý jedinec se v průběhu života stává členem mnoha skupin, mimo to ale také buduje osobní, interpersonální vztahy s členy rodiny, blízkými přáteli, s partnerem. Právě tyto vztahy jedince později ovlivňují v chování vůči skupině, ať už při plnění úkolů, udržení skupiny apod. Velká část přání, obav a citů se týká právě osobních vztahů mezi jednotlivci a jejich narušení pak může vést i k narušení účasti jednotlivce v sociální skupině a může také ohrozit uspokojování potřeb, mezi které patří například potřeba uznání, bezpečí, jistota či potřeba sociálního styku (Čáp, 2001).

Za sociální skupinu se označuje společenství jedinců, kteří jsou propojeni systematickými vzájemnými interakcemi. Jedinci spolu komunikují za účelem realizace společného (skupinového) cíle, kterým může být spolehnutí se na sebe navzájem, nebo plnění úkolů zadaných z vnějšku skupiny. Existují různé druhy skupin, které lze třídit dle různých kritérií. Všechny skupiny však mají společné to, že členové jsou si vědomi vzájemné sounáležitosti, identity, kterou lze vyjádřit zájmenem my. Členové takové skupiny se prožívají jako k sobě

patřící. Každý člověk je členek několika skupin, které na něj kladou určité nároky, plní své úkoly a realizuje své členství (Helus, 2015; Nakonečný, 2009).

Skupina se vyznačuje určitými znaky:

- Skupina klade na členy určité nároky a vymezuje jejich přináležitost. Patří zde **sociální pozice**, neboli postavení jedince ve skupině, **sociální role**, tzv. chování, které pozici odpovídá a je očekáváno jako náležité a **sociální status**, který znázorňuje míru síly ovlivňovat druhé. Dalším pojmem je **sociální prestiž**, jakýsi respekt k držiteli pozice (role, statusu), která vyplývá z jeho výkonu, pověsti. **Sociální obliba**, tedy pozitivní nebo negativní emoce, které vůči jedinci cítí členové;
- podskupiny členů, kdy se ve skupinách setkáváme s tím, že někteří členové mají k sobě blíže než k ostatním členům a to na základě sympatií, obdivu, názoru aj. Tímto vznikají ve skupině jakési koalice, které mohou být zdrojem vývoje či krizí skupiny;
- cíle a hodnoty, o které skupina usiluje a normy a pravidla, kterými se při tom řídí;
- tradice, zvyklosti, které členové skupiny sdílí a dodávají tak pocit identity;
- sdílené vědomí nebezpečí, kterému členové společně čelí, nebo šancí, které dokáží využít;
- vlastnosti skupinové atmosféry, kam patří pocity vzájemného přátelství, důvěry a pohody, nebo naopak nedůvěry, napětí a konkurence;
- koheze neboli skupinová soudržnost, sjednocenost stmelenost. Koheze je vzájemná spjatost členů skupiny, souhrn všech sil, které působí na členy, aby zůstali ve skupině. Vyšší míra koheze bývá u menších skupin;
- styl řízení, který může být **autoritářský** (zákazy a příkazy), **participační** (jinými slovy demokratický, založený na spoluúčasti všech členů). Podle stylu řízení se pak rozlišuje řízení na silné a slabé. U silného řízení jsou jasně daná pravidla, která se dodržují. Naopak u slabého jde o porušování a nedodržování pravidel, vytrácí se žádoucí postup (Helus, 2015; Výrost, Slaměník, 2008).

Význam sociální skupiny

Význam sociální skupiny pro život jedince lze charakterizovat následně:

- „Zprostředkovávají působení makrosociálního prostředí;
- mají formativní vliv, podílejí se na dotváření sociálních rysů osobnosti;
- ovlivňují individuální výkonost;
- posilují sociální identitu jedince, uspokojují jeho důležité sociální potřeby:
 - o *Být s lidmi (sounáležitosti);*
 - o *být akceptován;*
 - o *získat uznání;*
 - o *seberealizovat se“ (Řezáč, 1998, s. 159).*

Dělení skupin

Základní dělení skupin bývá na **formální/neformální** a **členské/referenční**. V neformálních skupinách jsou členové integrováni psychologicky, tedy vzájemnými osobními emocionálními vazbami, např. členové rodiny. Jejich podoba, struktura a způsob fungování vychází z nitra skupiny. Naopak příslušníci formálních skupin jsou integrováni na základě určitých formálních znaků - žáci školní třídy na základě stejného věku a blízkosti bydliště. Integrace probíhá záměrně a skupina je formalizována oficiálně. V těchto formálních skupinách však mohou vznikat i neformální podskupiny (Lovaš, 2008; Nakonečný, 2009).

K členské skupině jedinec fakticky patří, tedy jde o označení, do jaké skupiny jedinec patří. Kdežto referenční skupina je taková, se kterou se jedinec srovnává a snaží se chovat jako její příslušník, i přes to, že do dané skupiny nepatří. V tomto významu se používá i pojem referenční osoba (Helus, 2015; Výrost, Slaměník, 2008).

Dalším možným dělením skupin je na skupiny **vlastní** a **cizí**. Jako vlastní skupina se definuje ta, ke které jedinec patří a příslušníky skupiny označuje „my“. Na rozdíl od skupin cizích, do které jedinec nepatří a označuje je jako „oni“. V tomto případě si lze představit jinou školní třídu, či jiný sportovní kroužek (Čáp, Mareš, 2001).

Vývoj skupiny

Sociální skupina prochází od svého vzniku určitými změnami. Jedná se o určité etapy či období, která se vyznačují svými typickými znaky. Výzkumy prokázaly, že nezávisle na

tom, o jakou skupinu jde, každá prochází přibližně stejnými fázemi. Z nespočtu teorií a modelů zabývajících se touto problematikou, je nejvíce využívanou koncepcí B. W. Tuckmana. Zmíněná koncepce vychází z identifikace vývojových trendů ve dvou sférách činností členů a existence skupiny vůbec. Jedná se o sociálně emocionální sféru (chování členů skupiny vůči sobě) a úlohově orientované činnosti (řešení společných úloh). Tyto dvě sféry činností souhrnně charakterizoval do následujících fází:

- **„Formování** - *Charakterizuje ji závislost a orientace. Lidé se seznamují navzájem a s úlohou. Převládá úzkost členů a jejich nejistota z hlediska spolupatričnosti ke skupině;*
- **bouření** - *typickým znakem je konflikt a emocionalita. Členové skupiny se snaží prosadit a docílit toho, aby skupina uspokojovala jejich osobní potřeby. Vznikají konflikty a dochází k nepřátelskému chování mezi členy s různými potřebami;*
- **normování** - *charakterizuje její soudržnost a výměna. Každý se snaží překonat konflikty, často dohodnutím jasnějších pravidel skupinového chování. Vytvářejí se společně sdílené postoje, hodnoty, rolová očekávání, způsoby konání;*
- **optimální výkon** - *charakterizuje její rolové chování členů skupiny a produktivní řešení problémů a vykonávání skupinových úkolů. Členové pracují kooperativně na dosažení společných cílů. Vztahy jsou stabilizované, stejně jako efektivní chování v prospěch celku;*
- **ukončení** - *je to fáze rozchodu. Členové se uvolňují ze sociálně emocionálních vazeb a aktivit zaměřených na plnění úloh skupiny“ (Lovaš, 2008, s. 327).*

Ve skupině lze zjišťovat:

- Různé sociální role, které jednotlivci ve skupině zastávají (klaun, krasavec, sportovní hvězda, hudebník, výtvarník,..);
- strukturu vztahů, kdy se mohou projevit skupiny s nízkou centralizací vztahů (jedná se o skupiny, ve kterých moc a vliv nehrají klíčovou roli), naopak skupiny s vysokou centralizací vztahů, ve kterých dominuje pár jedinců, diktují své názory zbytku skupiny), dále se objevují skupiny s vysokou reciprocitou (vztah mezi jednotlivci je oboustranný), ale jsou také skupiny s nízkou reciprocitou (vztahy mezi dvěma jedinci jsou jen jednostranné);

- přitažlivost jedince pro skupinu (popularita, oblíbenost, neoblíbenost,...);
- míru vlivu jednotlivce na dění ve skupině (autorita);
- atraktivitu členství ve skupině z pohledu každého jedince (existují skupiny, o které mají jedinci velký zájem, ale také skupiny, o které nemá téměř žádný nebo žádný zájem);
- atraktivitu jedince z pohledu členů skupiny, kdy existují skupiny, které velmi stojí o určité jedince jako o své členy, naopak existují také skupiny, které o určité jedince nestojí, nezdaří se dost dobří pro skupinu (Mareš, 2013).

1.2 Skupinová struktura (pozice – status – role)

Pod pojmem skupinová struktura si lze představit vnitřní složení dané skupiny. Zejména ji tvoří rozložení statusů a rolí, což je v každé skupině typickým systémem. Základ pro utváření struktury je postupné odlišování se členů skupiny, tedy z původně neznámých anonymních osob se stávají osoby známé, které se od sebe odlišují různými vlastnostmi a znaky, z nichž jsou nejdůležitější ty, které se týkají vztahů ve skupině a činností skupiny.

Sociální status znázorňuje míru síly ovlivňovat druhé (jedinec vysokého statusu ovlivňuje více, než jedinec nízkého sociálního statusu), je daný vztahem k ostatním členům. Statusový systém se vyvíjí poměrně rychle během prvních interakcí. Na začátku vytvořený status se však může měnit. Obecně silným a slabým jedincům je status připsán okamžitě, u ostatních se dotváří během konfrontací (Helus, 2015).

Pojem **pozice** znamená místo, které jedinec ve skupině zaujímá a určuje jeho postavení ve vztahu k ostatním členům dané skupiny - přiřazenost, podřazenost, nadřazenost. Pozice může být obsazena či neobsazena aktérem a vzniká, protože ji skupina potřebuje ke svému fungování, trvá, pokud potřeba existuje a s touto potřebou také zaniká. Změny v potřebách pozic se projevují skupinovým napětím, které roste či klesá spolu s proměnami skupinových pozic. Jedná se tedy o jakési oprávnění k činnostem ve skupině (Novotná, 2010; Řezáč, 1998).

Sociální role jsou skupinou sdílená očekávání týkající se toho, jak se má určitá osoba ve skupině chovat. Role určuje, jak se má člen chovat k ostatním členům skupiny, jaké úkoly má plnit. Příkladem může být role vedoucího či pokladníka. Podle rolí se členové navzájem vnímají a podle nich se k sobě i chovají. Role jednotlivých členů tvoří propojený celek zvaný skupinový systém rolí. Skupinová role může být formální či neformální a jsou určována

mírou sociální přitažlivosti, mírou prestiže, způsobem sebeprosazování při začleňování se do skupiny a podílem na dosahování skupinových cílů (Helus, 2015; Řezáč, 1998).

Obsah skupinových rolí vyplývá z jakýchsi potřeb fungování skupiny. Velmi často se stává, že tyto role epizodicky zaujímají různí členové skupiny. Jedná se o vzorce skupinového chování, kterými všichni členové skupiny zhmotňují intraskupinové interakce.

Objevuje se zde role:

- **Alfa**, pod kterou si lze představit neformálního vůdce skupiny, obvykle jim bývá nejatraktivnější člen akceptovaný většinou členů skupiny;
- **beta**, jinými slovy expert, má specifické předpoklady k navrhování, či tvořivému rozvoji možností řešení;
- **gama**, kdy se jedná o většinu členů skupiny. Jedná se o pasivní a přizpůsobivé členy, kteří se identifikují s vůdcem;
- **omega**, což je role, pod kterou se skrývají outsideri skupiny. Jde neoblíbené členy skupiny, kteří jsou takto vnímání většinou skupiny. Nepopulárními se stávají děti, které jsou ostatním nepříjemné a nestačí jejich požadavkům – nezvládají dovednosti, které jsou potřebné ke kontaktu s ostatními, nedokáží se domluvit, nerespektují společné normy a nedovedou spolupracovat;
- poslední uváděnou rolí je **obětní beránek**, kdy se jedná o nepřátelského, rivalitního člena skupiny.

(Vágnerová, 2012; Řezáč, 1998).

Role dle Vágnerová, 2009:

- **Hvězda** (přirozená autorita, vzor);
- **vůdce** (má vysoký vliv bez výrazných sympatií);
- **role dobrého kamaráda** (má vysoké sympatie bez výrazného vlivu);
- **role přijatelného** (bez aktivity, průměrný vliv a obliba, konformita);
- **role odmítaného a negativně hodnoceného** (ubližující, nečitelný, divný, odlišný);
- **role šaška** (zesměšňuje sebe, ostatní, nemá potřebnou pozici, má však potřebnou pozornost);
- **role sociálního outsidera** (nepřijímané a odlišné sociální prostředí);

- **role nemožného** (bez sociálních dovedností, otravný, neklidný, výbušný).

Osobnost vůdce skupiny (alfa) i styl vedení je odrazem skupiny, její velikosti, složení, charakteru činností či úkoly skupiny. Vůdcové bývají osoby s formálně vysokým postavením, osoby, které mají nad ostatními členy skupiny vliv nebo osoby s vysokou sociometrickou volbou (Novotná, 2010).

Do skupinové struktury se řadí také **skupinové normy**, neboli pravidla, která odrážejí vyskytované formy chování a určují žádoucí chování skupiny. Definují se jako očekávání týkající se toho, jak se členové skupiny mají chovat. Normy jsou odvozené od skupiny jako celku a vztahují se na všechny členy. Normy i role mají stejnou shodnou povahu, jedná se o předpisy (očekávání), týkající se chování ve skupině. Rozdíl je pouze v tom, na koho se vztahují, zda na konkrétní pozici nebo mají širší působnost. Normy jsou pravidla, která se musí dodržovat. Z toho důvodu se pojí se sankcemi. Sankce jsou opatření zabezpečující dodržování norem, mohou být pozitivní a negativní. Pozitivní sankce odměňují, zpevňují a stimulují žádoucí chování. Jedná se vždy o projev akceptace. Negativní sankce, tresty, plní tlumící funkci ve vztahu k negativním formám chování. Ty však nejsou jen odplatou, ale spočívají v tom, že mají napravit důsledky, je-li to možné nebo zabránit v opakování narušování norem. Úlohou skupinových norem je zabezpečit, aby chování členů skupiny bylo v souladu se skupinovými cíli a to prostřednictvím sankcí (Helus, 2015; Výrost, Slaměník, 2008; Řezáč, 1998).

Skupinovou dynamiku si lze představit jako psychologické síly a procesy, které působí v rámci malé skupiny a které určují sociologické rysy skupiny jako celku a ovlivňují chování jednotlivých členů skupiny (Průcha, Mareš, Walterová, 2003).

1.3 Komunikace ve skupině

Komunikace se definuje jako činnost, kterou uskutečňují lidé, zvířata, stroje a další, subjekty, objekty a činitelé. Potřeba komunikovat je jednou z nejdůležitějších potřeb v životě člověka. Jedná se o slovní sdělení, které umožňují předávat si zkušenosti, koordinovat společnou činnost nebo vybízet člověka k určitému chování či jednání. Výraz komunikace pochází z latinského *communicare*, což znamená informovat či oznamovat. Pojmem komunikace rozumíme prostředek spojení mezi lidmi, jejich vzájemného styku a sdělování jejich myšlenek (Mikuláščík, 2003).

Komunikace je pro člověka velmi důležitá hned z několika důvodů: Vždy nese nějakou informaci, vyjadřuje emoce, je výpovědí o naší inteligenci a o vztahu člověka k sobě samému. Také je vyjádřením vztahu k předmětu či druhému člověku, se kterým právě komunikujeme (Gavora, 2005; Schneiderová, 2003).

Komunikace má určité funkce, mezi které patří:

- **Funkce informativní**, kdy komunikace slouží k předávání určitých informací nebo faktů;
- **funkce instruktivní**, což je v podstatě také funkce informační, ale souvisí s vysvětlením významů, popisu, postupu, návodu, jak něco dělat nebo jak něčeho dosáhnout;
- **funkce přesvědčovací**, při které komunikace slouží k působení na jiného člověka s cílem změnit jeho názor, hodnocení, postoj, způsob konání;
- **funkce posilovací a motivující**, která svým způsobem patří do funkce přesvědčovací, kdy jde o posilování určitých pocitů sebevědomí, potřebnosti nebo posilování vztahu k něčemu;
- **funkce zábavná**, u které komunikace slouží k pobavení, rozesmání, vytváří pocit spokojenosti a pohody;
- **funkce vzdělávací a výchovná**, která bývá uplatňována zejména prostřednictvím institucí a je sycena funkcemi informativní, instruktivní a dalšími;
- **funkce osobní identity**, která je na úrovni osobnosti, pro JÁ komunikaci je velmi důležitá, protože nám pomáhá ujasňovat si spoustu věcí o sobě samém, uspořádat si své postoje, názory, osobní inspirace;
- **funkce poznávací**, která souvisí s funkcí informativní a zahrnuje pojetí z pohledu komunikanta;
- **funkce svěřovací**, která sloužící ke zbavování se vnitřního napětí, k překonávání těžkostí, ke sdělování důvěrných informací a očekává se zde pomoc a podpora;
- **funkce úniková**, která nastává v případě, kdy je člověk sklíčený, otrávený, znechucený, kdy může mít chuť si s někým nezávazně popovídat o neutrálních věcech s cílem odreagování se od starostí či shonu.

(Mikuláščík, 2003, s. 21 - 22)

1.3.1 Verbální komunikace

Verbální komunikace znamená vyjadřování se za pomoci slov, prostřednictvím jazyka. Může být přímá/zprostředkovaná, mluvená/psaná a živá/reprodukována. Verbální komunikace je nezbytnou součástí sociálního života a nepostradatelnou součástí myšlení. Podstatné je uvědomovat si, že při jakékoliv komunikaci je význam slov vždy dotvářen neverbálními prostředky a tónem řeči, protože slova nelze odloučit od neverbálních složek (Mikuláščík, 2003).

Paralingvistické aspekty řeči vyjadřují momentální stav člověka, kam patří emoce, únava, stres apod. Projevují se výškou hlasu, intenzitou, zabarvením hlasu, intonací, rychlostí řeči, výslovností. Vyjadřují znalosti nebo naopak neznalosti tématu, osobní postoj k tématu, vztah k druhému člověku apod. Jde tedy o dotváření denotačního významu jazyka (Mikuláščík, 2003).

Nedílnou součástí verbální komunikace jsou určité zásady, které by měly být při komunikaci dodržovány a respektovány.

Zásady verbální komunikace jsou:

1. Vždy mluví jen jeden. Skákání do řeči je přípustné pouze v situaci, kdy řečník odbíhá od tématu;
2. mluvit stručně;
3. mluvit věcně a logicky;
4. mluvit spíše v kratších větách, aby bylo sdělení pochopitelné;
5. mluvit jasně a srozumitelně;
6. objasňování na příkladech;
7. úroveň řeči volit adekvátně posluchači;
8. co nejvíce omezovat zákazová a příkazová slova, která vyvolávají odpor nebo poslušnost;
9. správně dýchat a frázovat, mluvit přiměřeně hlasitě a rychle;
10. omezit výplňková slova a vsuvky, jako jsou „jasně“, „tedy“, „vlastně“.

(Schneiderová, 2003)

1.3.2 Neverbální komunikace

Během neverbální komunikace dochází ke sdělování informací výrazy obličeje, pohledy, pohyby, fyzickými postoji, dotyky, gesty a přibližováním či oddalováním. Řeč těla se většinou odehrává na nevědomé úrovni a doplňuje verbální projev, může tedy zesilovat jeho účinek nebo jej naopak regulovat (Mikuláščík, 2003).

Neverbální komunikace a její projevy:

- **Mimika** - neboli pohyby svalů v obličeji, bývají nejvýraznějším sdělovačem emocí. Vyjadřuje to, co jedinec aktuálně prožívá a jaký má vztah ke sdělení. Mimika tedy sděluje emoce (strach/jistotu, smutek/radost, štěstí/neštěstí apod.), kulturou tradovaná gesta (úsměv či zamračení) a instrumentální pohyby, kam se řadí zívnutí, mrkání apod.;
- **gestika** - zahrnuje většinou záměrné pohyby rukou, nohou či hlavy, které dokreslují verbální sdělení, případně ho zcela zastupují. Nejpoužívanější jsou pohyby rukou. Mimo záměrná gesta se používají i gesta, která si člověk neuvědomuje, jsou zařazována a používají se opakovaně a někdy i neadekvátně;
- **posturika** - pod tímto pojmem se rozumí držení těla, náklon, napětí či naopak uvolnění, poloha hlavy, nohou, rukou, natočení těla apod. Signalizuje nám emoční stav, zaujetí a postoj ke sdělení;
- **kinezika** - tedy spontánní pohyby různých částí těla, která nemají význam gest. Kinezika je odrazem momentální psychického rozpoložení a zároveň je výpovědí o pohybových aktivitách člověka;
- **pohledy neboli vizika** - pohled, oční kontakt patří ke komunikačním signálům, kterým bývá přikládán velký význam, hrají v komunikaci nezastoupitelnou roli. Čím menší je oční kontakt, tím nejistěji se cítí příjemce sdělení. Při pohledech je důležité zacílení pohledu, délka doby pohledu, mrkání, vrásky a napnutí svalů kolem očí apod.;
- **proxemika** - vyjadřuje vzdálenost při komunikaci, a to ve směru jak horizontálním, tak vertikálním. Vzdálenost při komunikaci se dělí do čtyř základních skupin. První skupinou je intimní vzdálenost, do které spadá vzdálenost úplného dotyku do vzdálenosti půl metru. Jde o vzdálenost, která se objevuje v intimním vztahu. Do druhé skupiny patří osobní vzdálenost, kterou rozumíme vzdálenost půl metru až 2

metry, někdy se udává tato vzdálenost na délku paže. Zde záleží na tom, o čem se právě hovoří, jak hlučné je prostředí apod. Třetí skupinou je skupinová vzdálenost, která se vymezuje od 1 metru do 10 metrů. Zde se jedná o situace, kdy jedinec mluví ke skupině nacházející se např. v místnosti. Poslední čtvrtou skupinou je veřejná vzdálenost, která se vymezuje od 2 metrů do 100 metrů, kdy příkladem může být veřejný projev;

- **haptika** - pod pojmem haptika se rozumí taktilní neboli hmatový, dotekový kontakt. Doteky mohou mít různý význam - formální, neformální, přátelský či intimní. Doteky vyjadřují vztah k druhému člověku, usměrňuje chování a je součástí etiky (např. společenské chování - podání ruky).

(Mareš, Křivohlavý, 1990, s. 105 - 113; Mikuláščík, 2003; Schneiderová, 2003)

1.3.3 Zdravá komunikace

Zdravá komunikace, neboli funkční či kvalitní komunikace, je taková, která baví, sdílí a informuje. Mezi zásady zdravé komunikace patří:

1. **Reagujeme ihned a bezprostředně.** Dáváme zpětnou vazbu, odpovědi neodkládáme;
2. **přizpůsobujeme se komunikačnímu partnerovi,** jeho slovníku a mimoslovním projevům;
3. **zájem o druhého,** tedy naslouchání, trpělivost, přátelské pohledy, přátelský hlas, povzbuzování k další komunikaci a vlastní angažovanost v tématu;
4. **vzájemnost,** kdy má každý z komunikujících svůj vlastní prostor pro vyjádření se;
5. **tříkrát NE,** kam patří nezahrnovat příliš mnoho požadavků do komunikace, nezahrnovat druhého kritikou a nevyjadřovat často své zklamání;
6. **otevřenost komunikace** dává možnost pokračování v komunikaci;
7. **být konzistentní** neboli nechovat se pokaždé zcela jinak, jednat vždy v určitém směru;
8. **komunikovat pozitivně,** sdělovat tak, aby bylo pro druhého sdělení přijatelné;
9. **využívat humoru,** umět si udělat legraci ze sebe, ne z ostatních.

(Schneiderová, 2003, s. 48 – 50)

1.4 Prostředí, atmosféra, klima

Termín **prostředí** je nejobecnější, jelikož má široký rozsah, netýká se pouze aspektů sociálně-psychologických.

Zahrnuje aspekty:

- **Architektonický** aspekt (řešení prostorů, vybavení, velikost, tvar);
- aspekt **hygienický** (větrání, vytápění, osvětlení);
- **ergonomický** (uspořádání míst);
- aspekt **akustický** (šum, hluk, odraz zvuku).

Termín **atmosféra** má úzký rozsah, vyjadřuje proměnlivost a krátké trvání. Jedná se o jev krátkodobý, situačně podmíněný a mění se nahodile. Dané jevy trvají minuty až hodiny, výjimečně déle.

Pod pojmem **klima** se skrývají jevy dlouhodobé, typické pro danou skupinu po několik měsíců nebo let. Tvůrci klimatu jsou celé skupiny dětí, jednotlivci (Čapek, 2010; Mareš, 2013).

„Třídní klima je souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí“ (Čapek, 2010, s. 13).

Výše zmíněný jev se však neobjevuje primárně jen ve třídě, ale v jakékoliv skupině, která má dlouhodobý charakter. Klima představuje dlouhodobější sociálně emocionální naladění, zobecněné postoje a vztahy, emocionální odpovědi na události ve třídě. Učení a chování žáků není jen individuální záležitostí, ale je také ovlivňováno mikrosociálním prostředím, ve kterém se žáci pohybují. Toto platí zejména pro prostředí konkrétní školní třídy a konkrétní skupinu vrstevníků, se kterými žák kamarádí. Taková skupina má mnohdy větší vliv než učitelé či rodiče (Mareš in Čáp, Mareš, 2001; Průcha, Mareš, Walterová, 2003).

Obsahově pojem třídní klima zahrnuje ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení a reakce všech aktérů klimatu (viz kapitola 1.2.1.) na to, co se ve třídě odehrálo, co se momentálně odehrává nebo co se má v budoucnu odehrát. Důraz je kladen na to, jak klima vidí a interpretují samotní aktéři. Časově označuje jevy dlouhodobé, na rozdíl od atmosféry třídy (Mareš, 2010).

Klima školní třídy se vyznačuje následujícími znaky:

- jedná se o skupinovou, nikoliv individuální záležitost - určitý názor na klima mají všichni aktéři;
- je sociálně konstruované, jelikož vzniká nejen osobní zkušenost, ale také debatování mezi žáky navzájem a mezi žáky a učiteli navzájem;
- je sociálně sdílené, na základě osobních zážitků i diskuzí s lidmi se stejnými či rozdílnými názory (Mareš, 2010).

Zjistit, jaké klima ve třídě panuje, znamená odprostit se od pozorování či testů, ale zaměřit se na samotné účastníky, tedy žáky a učitele, kteří mohou o klimatu třídy vypovídat nejlépe. Názory na to, kdo je zdrojem utváření třídního klimatu ve třídě, jsou různé. Objevují se názory, že hlavním zdrojem jsou žáci a jejich jedinečná struktura a chování, které jsou odlišné od jiných tříd jsou učitelé, jelikož tyto subjekty svými vlastnostmi a především rolí, které mají ve vyučování, mohou významněji ovlivnit klima třídy. Preferování pohledu žáků na klima vyjadřuje, do jaké míry je žák ve třídě spokojený, jaký je stupeň soutěživosti, konkurence a soudržnosti třídy. Naopak preferování pohledu učitele vyjadřuje klima jako pravidla práce a života ve třídě, které učitel žákům vštěpuje a upevňuje při didaktických a výchovných situacích (Čapek, 2010).

2 INSTITUCIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ

Kapitola s názvem Institucionální prostředí se bude zabývat do jisté míry všemi formami náhradní výchovy, jejich deskripcí, aby byly zřetelné rozdíly každé varianty náhradní výchovy. Dále se kapitola zaměří na samotnou institucionální péči a děti vyrůstající v ní.

2.1 Náhradní výchova

„Nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při veškerých postupech týkajících se dětí, ať už konanými veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány“ (OSN, 1989).

Pokud u dítěte nastane taková situace, že není možné nadále zůstat v péči své rodiny, přichází na řadu náhradní péče, kdy důvody pro odebrání dítěte z rodiny musí být natolik závažné, že ponechat dítě v biologické rodině by mu mohlo způsobit újmu na fyzické zdraví, životě nebo na psychickém vývoji.

Pojem náhradní rodinná péče nemá zákonnou definici, ale i přesto se běžně v teorii i praxi využívá a řadí se pod něj instituty, které se používají v situacích, kdy o dítě nepečují jeho vlastní rodiče, a dítě je na základě rozhodnutí soudu svěřeno někomu jinému, kdo o něj pečuje ve své rodině nebo v podmínkách rodinu nahrazující, např. vesničky SOS (Hrušáková, Králíčková, & Westphalová, 2014).

Smith (2009) ve své knize uvádí, že nejdůležitější vztahem bývá pro většinu dětí ten, který mají se svou původní rodinou. Také upozorňuje na skutečnost, že nabízející péče rodiny nemusí omezovat vztah dítěte s rodiči, tedy nelze chápat všechny rodiče s nedostatečnými kompetencemi k výchově dětí za zcela špatné rodiče. Zde může patřit úroveň mentální vyspělosti, kdy rodiče nemají mentální schopnost pochopit, jaká péče je pro dítě adekvátní a jak ji zvládnout nebo mají sami z dětství zkušenost se zanedbáváním a nedokáží tedy reflektovat, jak správná péče vypadá.

V současné době je náhradní péče realizována v resortu pěti ministerstev ČR, a to ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstva zdravotnictví, ministerstva práce a sociálních věcí, ministerstva vnitra a ministerstva spravedlnosti.

Náhradní péči ukotvují různé mezinárodní dokumenty, mezi které patří především Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluva o právech dítěte a Evropská sociální charta. V České republice se náhradní výchovou dětí zabývá např. Listina základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.), která je součástí Ústavy, dále Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

(č. 359/1999 Sb.), Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních (č. 109/2002 Sb.) Zákon o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.) a Občanský zákoník (č. 89/2012 Sb.).

Úmluva o právech dítěte dále definuje následující práva dětí:

- Právo na život a přežití (životní úroveň, zajištění základních potřeb, zdravotní péče apod.);
- právo na osobní rozvoj (na svobodu myšlení a náboženství, na vzdělání, na přístup k informacím apod.);
- právo na ochranu (proti všem druhům násilí, krutosti, vykořisťování apod.);
- právo na participaci (svobodně vyjadřovat své názory, možnost vyjádření se v záležitostech týkajících se jeho osoby apod.)

(OSN, 1989)

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je zejména právem a povinností rodičů. Ne však všichni rodiče se chtějí nebo mohou o své děti starat. Právě v těchto situacích je potřeba hledat optimální formu náhradní péče, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině (MPSV, 2021).

Náhradní výchova zahrnuje dva odlišné modely. Jedná se o náhradní rodinnou výchovu a institucionální (ústavní) výchovu.

2.1.1 Náhradní rodinná výchova

Charakteristickým rysem náhradní rodinné výchovy je individuální svěření dítěte do péče vychovatele. Dítě je vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině (Matějček, 1999).

Adopce – osvojení

Osvojení bývá považováno za nejvyšší a nejčastěji realizovanou formu náhradní rodinné péče. U této formy se předpokládá vznik příbuzenského vztahu mezi osvojencem a osvojitelem, kdy osvojitel (jednotlivec nebo manželé) přebírá rodičovskou zodpovědnost jako souhrn práv a povinností vůči osvojenému dítěti. Veškerá práva a povinnosti mezi

osvojenecm a původní rodinou osvojením zaniká. Dítě získává příjmení nových rodičů. Osvojit lze pouze dítě nezletilé a je podstatné, aby mezi osvojenecm a osvojitelem byl přiměřený věkový rozdíl. O osvojení rozhoduje soud (Gabriel, 2008; Matějček, 1999).

Ze zákona existují dva druhy adopce:

- **Zrušitelná:** Jedná se o péči, kdy práva a povinnosti přecházejí na osvojitele, ale v rodném listě zůstávají biologičtí rodiče. Tento druh adopce se týká jen dětí do 1 roku věku a lze ji v mimořádných případech soudem zrušit;
- **nezrušitelná:** Od zrušitelného se liší v tom, že osvojitelé jsou na základě rozhodnutí soudu zapsáni do rodného listu. Minimální věková hranice pro osvojení je jeden rok a tuto adopci již nelze zrušit. Osvojit dítě může manželská dvojice nebo jednotlivec (Matějček, 1999; Matoušek, 2009).

Poručenství

Poručenství nastává jmenováním soudu, a to v situaci, kdy není žádný z rodičů schopen v plném rozsahu vykonávat rodičovskou odpovědnost. Jedná se o situace, kdy:

- Oba rodiče nezletilého dítěte zemřeli;
- oba rodiče nezletilého dítěte byli zbaveni rodičovské odpovědnosti;
- byl pozastaven výkon rodičovské odpovědnosti obou rodičů nezletilého dítěte;
- byla omezena rodičovská odpovědnost obou rodičů nebo byl omezen její výkon a stanoven rozsah daného omezení;
- jedná se o dítě nezletilých rodičů nebo jednoho nezletilého rodiče a druhého neznámého, neuvedeného v rodném listě (MPSV, 2021).

Jestliže to není v rozporu se zájmy dítěte, soud jmenuje poručníkem osobu, kterou doporučili rodiče. Pokud nebyla žádná osoba doporučena, soud stanoví poručníkem někoho z příbuzných nebo osob blízkých dítěti. Poručík má vůči dítěti v zásadě všechny práva a povinnosti jako rodič, mimo vyživovací povinnosti. Pokud však poručík péči o dítě osobně vykonává, má on i dítě nárok na stejné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou péči. Poručík se stává zákonným zástupcem, ale nevzniká mezi ním a dítětem poměr, jako mezi rodiči a dítětem. Na rozdíl od pěstounské péče, kde je potřeba k podstatným záležitostem souhlas

rodičů, u poručnictví tento souhlas uděluje soud. Zákon stanovuje rozsah práv a povinností, do kterých patří výchova dítěte, zastupování dítěte a správa majetku dítěte (Matoušek, 2009; MPSV, 2021).

Pěstounská péče

Dle Pedagogického slovníku (Průcha, Mareš, Walterová, 2003), se pěstounská péče definuje jako „*forma náhradní rodinné péče, při níž z práv. hlediska je vztah mezi náhradní rodinou a dítětem volnější než při osvojení*“.

Do pěstounské péče se svěřují děti, o které nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručík, a to po dobu trvání překážky bránící rodičům v osobní péči o dítě. Rodič poté může požadovat dítě zpět do své osobní péče (pokud to je v souladu se zájmy dítěte), na základě rozhodnutí soudu (MPSV, 2021).

Jedná se o zvláštní formu státem řízené a kontrolované náhradní rodinné péče zajišťující dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se dítěte ujali (fyzická osoba nebo manželský pár). Osoba pěstouna musí poskytnout záruku řádné výchovy dítěte, mít trvalý pobyt na území ČR, souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče a musí umožnit styk rodičů s dítětem, pokud soud nestanoví jinak. Co se týče práv a povinností, pěstoun zastupuje dítě a spravuje jeho záležitosti jen v běžných věcech. K vykonání mimořádných záležitostí musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte přes orgán sociálně právní ochrany dětí a soudu (Matoušek, 2009; MPSV, 2021).

2.1.2 Institucionální výchova

Institucionální výchova nastává v okamžiku, kdy rodina v péči o dítě zcela selhává a není možné nebo vhodné zvolit osvojení nebo pěstounskou péči. V takovém případě je potřeba dítěti zajistit jiné vhodné prostředí, a to buď formou výkonu ústavní výchovy, nebo formou ochranné výchovy (Zákon č. 109/2002).

Ústavní výchova může být nařízena soudem, pokud rodiče z určitých důvodů nejsou schopni zajistit řádnou výchovu nebo je výchova dítěte vážně ohrožena či vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedou k nápravě. Ochranná výchova se týká dětí starších 12 let, které se opakovaně dopouští trestné činnosti, případně se ve věku 15 let dopustí trestného činu, za který by byl uložen výjimečný trest. Ukládá se jako ochrana společnosti (Matoušek, 2009).

„Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let (dále jen „dítě“), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Zařízení spolupracují s rodinou dítěte a poskytují jí pomoc při zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, včetně rodinné terapie a náviku rodičovských a dalších dovedností nezbytných pro výchovu a péči v rodině. Zařízení poskytují podporu při přechodu dítěte do jeho původního rodinného prostředí nebo jeho přemístění do náhradní rodinné péče“ (Zákon č. 109/2002, §1).

Dle zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní a ochranné výchovy musí být zajištěno dítěti v těchto zařízeních základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v rámci ústavních principů a mezinárodní listiny lidských práv a svobod. V návaznosti na to musí být vytvořeny podmínky, které podporují sebedůvěru dítěte a rozvíjí citovou stránku jeho vlastní osobnosti. Také musí být s dítětem zacházeno v jeho nejlepším zájmu a v zájmu harmonického rozvoje osobnosti dítěte.

Dětské domovy spadají pod resort MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) a jsou legislativně ukotveny ve výše zmíněném zákoně č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a vyhláškou č. 438/2006 Sb., která upravuje podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Zařízeními, která spadají do institucionální výchovy, jsou: diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav.

Diagnostický ústav

Diagnostické ústavy přijímají děti na základě soudního rozhodnutí, kdy byla dítěti nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova nebo nařízeno předběžné opatření. Diagnostické ústavy plní úkoly diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační a koordinační (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Hlavním úkolem diagnostického ústavu je v rámci přibližně výchovně-terapeutického pobytu, který trvá zpravidla dva měsíce, zpracování komplexní diagnostiku osobnosti dítěte, vymezení individuální výchovné a vzdělávací priority, včetně doporučení vhodných přístupů a metod. Podstatné je stabilizování přijatého dítěte a adaptace k podmínkám ústavní výchovy, včetně zajištění potřebných hygienických, režimových a výchovných návyků.

Následně je úkolem diagnostického ústavu umístování dětí do vybraných následných zařízení (Jánský 2004).

Dětský domov

Dětské domovy přijímají děti ve věku od 3 do 18/19 let s nařízenou ústavní výchovou. Jedná se o děti, které nemají závažné poruchy chování či výchovné problémy, ale nemohou být vychovávány ve vlastní rodině či jiné formě náhradní rodinné výchovy. Dětský domov plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální, kdy jsou děti rozděleny do rodinných skupin tvořenými nejméně šesti a nejvíce osmi dětmi. Vzdělávání probíhá ve školách, které nejsou součástí dětského domova (Jánský, 2004; Zákon č. 109/2002 Sb.).

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou je speciálním školským zařízením péče o děti s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou, které mají výchovné nebo duševní poruchy a vyžadují tedy výchovně-léčebnou péči. Přijímají děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Poté dítě přechází buďto do běžného dětského domova, nebo do výchovného ústavu. Děti jsou rozděleny do rodinných skupin stejně jako v dětských domovech, s tím rozdílem, že skupinu tvoří nejméně pět a maximálně osm dětí (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Výchovný ústav

Výchovné ústavy jsou určeny pro děti starší 15 let, které mají závažné poruchy chování a byla jim nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova a plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Do těchto zařízení může být umístěno i dítě starší 12 let, kterému je uložena ochranná výchova, tedy v chování dítěte se projevíly tak závažné poruchy, které brání v umístění dítěte do dětského domova se školou. Výchovné skupiny zde tvoří děti v počtu pět až osm dětí (Zákon č. 109/2002 Sb.).

2.2 Příčiny umístění dětí do dětských domovů

Nad všemi příčiny a důvody umístování dětí do dětských domovů, kdy se jedná např. o úmrtí rodičů, dlouhodobé nemoci či úrazy, vyčnívá jedna hlavní příčina, a to selhávání nebo

neplnění základních funkcí rodiny. V případech, kdy rodina nedokáže zajišťovat potřeby výchovy v takové míře, aby nebyl ohrožen jeho psychický vývoj, rozvoj osobnosti a plnohodnotné začlenění do společnosti je nutné, aby stát za pomoci zákona dítě odebral a umístil do určitého typu náhradní výchovné péče. Mezi základní příčiny selhávání rodiny, které následně vedou k umístění dítěte do dětského domova, patří:

- **Návykové látky a alkoholismus:** Látky tohoto typu ovlivňují myšlení, nabízejí možnost úniku od nepříjemné reality a vyskytujících se problémů. Osoby zneužívající návykové látky věnují mnoho času jeho shánění a konzumaci, kdy doprovodným efektem je nejen poškozování vlastního zdraví, ale také psychické a fyzické strádání členů rodiny (týrání a zanedbávání);
- **týrání a zneužívání dětí:** CAN (Child Abuse and Neglect), tedy syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte. Syndrom lze definovat jako jakékoliv nenáhodné, vědomé i nevědomé chování rodičů, vychovatelů či jiné osoby vůči dítěti, které je nepřijatelné, odmítané a které poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte. Vývoj a výchova dítěte jsou značně narušeny a ohroženy, proto je nutné dítě co nejdříve z takového prostředí přemístit jinam;
- **prostituce:** Jedná se častý důvod umístění dítěte do některé z forem náhradní péče, kdy mladé matky způsobem prostituce řeší svou ekonomickou situaci. Většinou je prostituce provozována v noci, matka je poté přes den unavená a nevěnuje dítěti dostatečnou pozornost a péči, kterou dítě potřebuje. Následkem může být právě umístění dítěte do náhradní výchovy;
- **nezvládnutá výchova:** rodiče zastupují v životě dítěte roli hlavního výchovného činitele, kdy předávají zkušenosti, vědomosti, pomáhají při utváření vlastního já. Mají k dítěti citový vztah, který by měl v dítěti vzbudit pocit důvěry, opory, autority a vzoru. V některých případech však tento citový vztah nabývá naopak záporných hodnot a výchova má pak negativní vliv na dítě;
- **nízká sociální úroveň rodiny:** Jedná se o častou příčinu umístění dětí do dětských domovů. Dítě nemusí postrádat lásku, ale poskytování základních lidských potřeb může být na velmi nízké úrovni, že není zabezpečen zdravý vývin dítěte. To může ohrozit fyzický i psychický růst dítěte a vést k vyloučení a životu na okraji společnosti;

- **trestná činnost:** Trestná činnost jednoho nebo obou rodičů bývá častým důvodem nefunkční rodiny, který vede k jejímu následnému rozpadu. Při nástupu do výkonu trestu je dítě zničehonic odloučeno do rodiny, což vede k jeho citovému strádání. Tímto rodiče nedávají dětem dobrý vzor. V tomto případě může docházet k opakovanému umístování dětí do dětského domova z důvodu opakované trestné činnosti rodičů (Dunovský, 1995; Vocílka, 1999).

2.3 Vývojová období dítěte

Rozvoj psychických funkcí i celé osobnosti dítěte je dáno dispoziční složkou a komplexem vnějších vlivů, které zvyšují pravděpodobnost pro získání určitých zkušeností. Pro zdravý a harmonický vývoj dítěte a jeho osobnosti je nezbytné, aby byly uspokojovány jeho základní životní potřeby.

V následující části budou charakterizována vývojová období dětí v souvislosti se zaměřením diplomové práce, tedy předškolní věk, školní věk a dospívání.

Předškolní období trvá od 3 do 6 až 7 let a bývá charakterizováno jako věk hry. Pro zmíněné období je typické stabilizace vlastní pozice ve světě, diferenciaci vztahu ke světu, kde k jeho poznávání dítěti pomáhá představivost. Typické je fantazijní zpracovávání informací, intuitivní uvažování bez regulace logiky. Nastává přesah rodiny a rozvoj vztahů s vrstevníky. Důležité je naučit se prosazovat a spolupracovat, kdy se tyto vývojově podmíněné změny odráží při hře. Předškolní děti ignorují informace, které by jim překážely či komplikovaly pohled na svět. Co se týče emočního prožívání, období je charakteristické větší stabilitou a vyrovnaností, citové prožitky jsou intenzivnější a rozvíjí se emoční paměť. Základní způsoby sociálního chování si dítě osvojuje v rodině, která ho učí komunikovat, vnímat projevy jiných lidí, respektovat jejich potřeby, ovládat vlastní emoce, uplatňovat vlastní přesvědčení a názory. Vztahy mezi členy rodiny jsou pro dítě hodně důležité. Pokud jsou vztahy pozitivní, dítě se cítí bezpečně, má jistotu rodinného zázemí. Rodiče se stávají emočně významnou autoritou - vztah s matkou slouží jako zdroj jistoty a bezpečí, otec přijímá roli doplňkového rodiče, výchovu nechávají na matce. Vztahy s vrstevníky přispívají k socializaci dítěte, ovlivňují je také zkušenosti získané v rodině. Negativní zkušenosti vedou k rozvoji nevhodných způsobů chování a nepříjemných vlastností. Mnohé nepříjemné projevy však mohou mít vrozený základ a vyplývají z typu temperamentu. V kontaktu s vrstevníky se rozvíjí schopnost soupeřit a spolupracovat (Vágnerová, 2012).

Školní věk lze rozdělit na tři fáze. Raný školní věk, který trvá od nástupu do školy, tedy 6-7 let, do 8-9 let. Další fází je střední školní věk trvající od 8-9 let do 11-12 let a starší školní věk neboli období 2. stupně základní školy, který trvá do ukončení povinné školní docházky, tedy přibližně do 15 let. Typické pro období školního věku je oficiální vstup do společnosti, kterou se stává instituce školy. Období bývá označováno jako fáze píle a snaživosti, kdy hlavním cílem je prosadit se. Rozvoj myšlení se projevuje používáním základních zákonů logiky, uvažování je postupné a myšlení je vázáno na realitu. Emoční inteligence se stále více rozvíjí, děti lépe rozumí pocitům a jsou schopné diferencovat jejich kvalitu, intenzitu i délku trvání. Vztahy s lidmi mohou sloužit jako emoční opora, či zdroj strachu. Rozvíjí se i sebehodnotící emoce, které vyplývají ze srovnávání vlastního výkonu a chování s projevy ostatních dětí, z hodnocení dospělých i vrstevníků. Rodina se stává důležitou součástí identity školáka a rodiče jsou samozřejmým zdrojem emoční opory. Matka žije stále v těsném spojení s dětmi, je součástí každodenního života. Je ochránkyně jistoty a bezpečí. Otec je pro dítě zdrojem poznatků, které jsou v tomto věku pro dítě důležité. Funguje jako opora samostatnosti, nezávislosti a sebedůvěry. Děti považují rodičovské vztahy za samozřejmost, a pokud není problematický či konfliktní, tak si jej nevšímá. Děti potřebují, aby rodinné zázemí bylo klidné a spolehlivé, pokud takové není, upoutává jejich pozornost a stává se zdrojem úzkosti. Identifikace s vrstevnickou skupinou je jeden z mezníků socializace. Vrstevníci uspokojují mnohé potřeby, od citové jistoty a bezpečí, až možnost získání nových zkušeností a možnosti seberealizace. Významnou sociální skupinou se stává školní třída, ve které dítě získává roli spolužáka. Jedná se o specifickou vrstevnickou skupinu, pro kterou je typická věková vyrovnanost (Vágnerová, 2012).

Dospívání se označuje jako přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí, ve kterém dochází ke komplexní proměně osobnosti v somatické, psychické i sociální oblasti. Období dospívání lze rozdělit na dvě fáze, a to fází rané adolescence (11-15 let), pro které je typické tělesné dospívání, při kterém dochází k pohlavnímu dozrání, pubertě. Podstatná je zde potřeba citové akceptace a potřeba přijatelné pozice ve světě. Druhou fází je pozdní adolescence (15-20 let), u které je významným mezníkem ukončení profesní přípravy, rozvoj vztahů s vrstevníky, zejména pak partnerské vztahy. Obecně tedy v období dospívání dochází k nárůstu důležitosti tělesného vzhledu, atraktivity, k nadměrné kritice a polemizování, přecitlivělosti a vztahovačnosti. Co se týče myšlení, dospívající připouštějí variabilitu různých možností, dovedou uvažovat systematictěji a experimentovat s vlastními úvahami. Pro dospívající je důležitá potřeba jistoty, bezpečí a potřeba seberealizace. Mění

se vztahy s lidmi, dospívající odmítají podřazené postavení, k dospělým bývají netolerantní, lpí na absolutní spravedlnosti a rovnoprávnosti. Od rodiny se dospívající odpoutávají a osamostatňují, tráví s nimi čím dál méně času. Vůči matce nastává odmítání nadměrného pečovatelsví, hlídání a rad. Vrstevnická skupina je pro dospívajícího stále důležitější, stává se zdrojem emoční a sociální podpory (Vágnerová, 2012).

2.4 Prostředí dětských domovů

Detailní informace o organizaci výchovně vzdělávacích činností a péči o děti, o způsobech uplatňování práv a povinností dětí i osob odpovědných za jejich výchovu, jsou stanoveny vnitřním řádem, který vydává ředitel daného zařízení. Po samotném příchodu dítěte do dětského domova, bývají děti zařazovány do základních organizačních jednotek pro výchovnou činnost - rodinných skupin. Rodinná skupina bývá tvořena šesti až osmi dětmi. Takových rodinných skupin může být v rámci jednoho zařízení dvě až šest (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Při přijetí bývá dítě seznámeno s vnitřním řádem zařízení, se svými právy a povinnostmi, s organizací a režimem. Při rozdělování dětí do rodinných skupin je přihlíženo na sourozenecké vazby, výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby. V rámci rodinné skupiny bývá denní péče zajišťována podobně jako v rodině. O děti se starají zpravidla tři pedagogičtí pracovníci, kteří se u dětí střídají. Rodinné skupiny jsou koncipovány jako plně vybavené samostatné byty, kde se nachází obývací pokoj, kuchyň, dětské pokoje, sociální zařízení a pokoj pro vychovatele. Dětské pokoje jsou vybaveny postelí, noční stolkem, lampičkou, stolem a židlí, nábytkem pro uložení věcí každodenní potřeby jako je prádlo, oděv, obuv, knihy, školní potřeby, hračky (Vyhláška č. 438/2006 Sb.; Zákon č. 109/2002 Sb.).

2.5 Institucionální výchovy a její rizika

Prioritou všech školských zařízení musí být princip pomoci a ochrany dítěte. Klíčovým úkolem zařízení, která poskytují péči dětem umístěným mimo vlastní rodinu, je zajištění kvalitních a bezpečných podmínek umožňujících prožitek důvěry mezi dítětem a dospělým. V těchto školských zařízeních jsou děti izolovány od podnětů, které by jim přinesl život v rodině. Smyslové či sociální podněty bývají pro tyto děti monotónní. Děti vyrůstající

v ústavní péči mají téměř vždy horší intelektový, emoční a charakterový vývoj než děti vyrůstající v rodinách. (Jánský, 2004; Langmeier, Matějček, 2011).

Dítě po umístění do ústavní výchovy zažívá pocity nejistoty a nově vzniklé situaci nerozumí, což se může projevit v nedůvěru v pedagoga, stažením se do sebe, psychosomatickými potížemi apod. Děti se musí sžít s novými podmínkami pro učení, nemají dostatečné soukromí, někdy jim není umožněno dostatečné vybití energie, což se může projevit neklidem či agresí. K potlačování individuality dochází také nutností dodržování vnitřního řádu, který ukládá přesné časové úseky činností. Také děti mohou mít omezené možnosti věnovat se tomu, co je zajímavé, např. zájmové činnosti (Felcmanová, Habrová, 2015).

2.5.1 Psychická deprivace

Pro přirozený vývoj dítěte je kontakt s rodiči nedílnou a přirozenou potřebou, kterou v prostředí dětského domova lze jen těžko nahradit. Vychovatel dítě doprovází, dokáže citově sytit, ale potřeba dítěte někomu patřit je silná a není v možnostech vychovatele ji zcela uspokojit. Proto se v těchto zařízeních můžeme setkat s dětmi, častěji předškolního a mladšího školního věku, které mají zvýšenou tendenci vyžadovat pozornost nebo projevovat náklonnost k dospělým. Proto mezi závažná rizika pobytu dětí v institucionálním prostředí, patří právě psychická deprivace, u které se jedná o stav vzniklý následkem takových životních situací, při kterých subjektu není dána příležitost uspokojení jeho základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu (Matoušek, 1999, Woleská, 1999).

Matoušek (1999) uvádí, že deprivované děti v ústavní péči, působí oproti dětem vyrůstajícími v rodině, jako pomalejší, méně nadané, úzkostné a bývají zatížené mnoha zlozvyky. Vážnost následků psychické deprivace je tím horší, čím déle dítě setrvává v institucionální výchově. Vztahy k ostatním lidem bývají u psychicky deprivovaných dětí mělké, bývají přelétavější, úzkostné a bojácné (Matoušek, 1999; Woleská, 1999).

Psychická deprivace může mít viditelnou a skrytou podobu. Mezi viditelné znaky patří agrese, hyperaktivita, upoutávání pozornosti, regrese neboli návrat na nižší vývojový stupeň, poruchy řeči. Ke skrytým znakům lze zařadit potíže při vytváření citových vazeb, úzkostné jednání, poruchy spánku, noční děsy, poruchy sebepojetí. Ve školním věku mají děti zhoršený školní prospěch, který neodpovídá intelektovým vlastnostem. V sociálním styku se objevují výkyvy v chování (Koluchová, 2002; Woleská, 1999).

Vychovatelé by měli dětem věnovat co nejvíce času a pozornosti, měli by si projevy dětí při své práci více všímat, a pokud okolnosti umožňují, pokusit se napomáhat v navazování kontaktů a styku s rodiči i ostatními rodinnými příslušníky.

2.5.2 Šikana

Dalším nebezpečným jevem, se kterým se děti v institucionální výchově mohou setkat, je šikana. V rámci preventivního působení proti nebezpečným sociálně patologickým jevům, jsou dětskými domovy vypracovávány minimální preventivní programy, které se danou problematikou zabývají. Pomocí zmíněných programů se vychovatelé snaží sociálně patologickým jevům, zejména šikaně, předcházet a v případě zjištění, že již nastaly, řešit je. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydává metodické pokyny, které upozorňují na závažnost šikanování, nabízí pedagogickým pracovníkům potřebné informace o projevech a pomáhá nacházet řešení tohoto problému. Podle výše zmíněného pokynu je šikana definována jako „*agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese*“ (Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, 2016, s. 1).

Šikana může mít několik podob. Jedná se o šikanu **přímou**, která má podobu fyzickou (bití, tahání za vlasy), podobu verbální (nadávky, výhrůžky) a neverbální (urážlivá gesta, používání zastrašujících či výhrůžných výrazů ve tváři, schovávání nebo ničení věcí). **Nepřímá** šikana záměrně způsobuje emocionální a psychologické utrpení a poškozuje sociální status oběti. Nepřímá šikana je vykonávána takovým způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Agresor k útoku nejčastěji využívá prostředníka, tedy neútočí přímo. Většinou je nefyzická, ale v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany mohou zahrnovat záměrnou např. ignoraci nebo izolování oběti, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování, ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními apod. Další podobou šikany je elektronická šikana, neboli **kyberšikana**, která může mít podobu např. vytváření falešných profilů na jméno oběti s dehonestujícím obsahem, zveřejňování ponižujících videí na sociálních sítích, prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo

výhružných koláží s tváří oběti, výhružné SMS apod. Na rozdíl od šikany tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Kyberšikana bývá u dětí školního věku velmi často doplňkem přímé a nepřímé šikany (Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, 2016).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 DESING VÝZKUMU

Praktická část diplomové práce se zaměřuje na zkoumání struktury neformálních vztahů ve skupině dětí v institucionální péči - dětský domov. Děti v tomto zařízení se sbližují, utváří různé přátelské skupinky a pravděpodobně i nepřátelské vztahy. Potřeby jednotlivých dětí se liší. Jsou děti s vysokou sebeúctou, ale jsou i děti, které si nevěří a mají tendenci se zbytečně ponížovat. Některé potřebují více zapojit se do aktivních činností, jiné děti potřebují dostatek času pro vykonání daného úkolu.

Poznání vztahů mezi dětmi je důležitým předpokladem pro správné výchovné vedení skupiny. Výsledek praktické části může posloužit jako podklad pro následnou práci s danou sociální skupinou. Lze zjistit, které děti jsou skupinou vyčleňovány a jaká je jejich pozice ve skupině. Také lze dle výsledků analyzovat, zda se děti v dětském domově cítí dobře či ne a lze dále se skupinou pracovat tak, aby společně trávený čas nebyl pro některé děti traumatizující nebo aby nebyl pouze vynucenou povinností.

Výzkum si klade za cíl zjistit projevy chování dětí v DD v 9 kategoriích chování, kterými jsou:

A. Kamarádkské chování;

B. nesmělé chování;

C. nápadné chování;

D. vlivné chování;

E. agresivní chování;

F. vyhýbavé chování;

G. zbabělé chování;

H. disciplinované chování;

I. morální chování.

Dále si výzkum klade za cíl zjistit index sociálního začlenění dětí v DD, v 5 možných stupních:

1. Optimální;

2. spíše uspokojivé;

3. ambivalentní +;

4. ambivalentní -;

5. spíše neuspokojivé;

6. neuspokojivé.

Dílčí otázky k výzkumu jsou:

1. Jaké projevy chování v DD převládají?
2. Objevují se v DD náznaky agresivního chování až šikany?

Pro lepší přehlednost jsou kategorie barevně odlišeny. Použitý design dotazníku a jednotlivé kategorie s jejími subkategoriemi, jsou obsahem přílohy P I: Design dotazníku.

Vyplněné dotazníky dětí, jsou obsahem přílohy P II: Vyplněné dotazníky. Z důvodu ochrany osobních údajů, jsou jména dětí začerněna a nahrazena čísly.

3.1 Metoda sociometrie

Existuje mnoho metod, jak lze zjistit úroveň skupinových vztahů. Pro potřeby diplomové práce byla zvolena právě metoda sociometrie.

Sociometrii lze chápat jako soubor specifických výzkumných postupů, které slouží ke zjišťování popisu a analýze směru a intenzity mezilidských vztahů a jejich projevy v malých sociálních skupinách. Metodu vyvinul americký psycholog Jakob L. Moreno (1892-1974) pro účely skupinové terapie. Při sociometrické testu jsou příslušníci skupiny dotazováni, které členy skupiny mají rádi, které nemají vůbec rádi, kterým členům by dali v určitých situacích přednost, s kým vstupují do interakce a s kým ne. Odpovědi jsou značeny buď jako pozitivní, negativní volby nebo odmítnutí. Cílem testování má být měření rozdílů a konfliktů mezi oficiální strukturou skupiny a strukturou vyjádřenou zmíněnými volbami, které učinili sami členové skupiny. Výsledky testu mohou být zachyceny sociogramem, sociomaticí nebo výpočtem sociometrických indexů. Sociometrický status je pak postavení jedince ve zkoumané skupině z hlediska oblíbenosti (Chráska, 2016; Jandourek, 2003).

3.1.1 Socioklima

SOCIOKLIMA je moderní nástroj sociálně pedagogické diagnostiky, která slouží jako východisko pro specifickou primární prevenci i intervenci. Představuje komplexní program zaměřený na péči o zdravé sociální prostředí zejména ve školách, včasné zachycení, předcházení a řešení vyskytlých problémových jevů. Autorkou programu SOCIOKLIMA a zakladatelkou společnosti SOCIOKLIMA, s.r.o, je Mgr. Milena Mikulková. Diagnostika třídy poskytuje neadresný náhled na strukturu třídy/skupiny z hlediska výskytu sledovaných kategorií chování. Popisuje míru sociálního začlenění dětí a nabízí výstupy, které obsahují doporučení pro další práci se skupinou, skupinou či jednotlivcem (Mikulková, 2021).

Pro potřeby diplomové práce byl zvolen dotazník mapující 45 projevů chování v 9 kategoriích, který mapuje strukturu chování žáků, vztahy ve skupině, popisuje sociální role, pozice žáků a výskyt rizikového chování. Výstupem dotazníku jsou: podrobná diagnostika třídy, přehled indexů sociálního začlenění a doporučení pro práci se skupinou.

Dotazník má dvě části, kdy první část je sebehodnotící a každá respondent odpovídá na 4 otázky takovým způsobem, že vybere 1-2 charakteristické chování (Jak se vidím já? Jak mě vidí ostatní? Jaký bych chtěl být? Jaký bych nechtěl být?).

Druhá část dotazníku obsahuje jmenný seznam dětí, kdy ke každému jménu respondent vybírá 1-2 charakteristické chování. Ke každé volbě lze využít pole pro slovní komentář.

3.2 Výzkumný vzorek

V rámci výzkumu bylo osloveno celkem 5 dětských domovů v Moravskoslezském kraji, ze kterých měly pouze 2 dětské domovy zájem o účasti na výzkumu. Pro účely výzkumu byl vybrán Dětský domov Velké Heraltice. Výběr respondentů byt tedy záměrný.

Dětský domov ve Velkých Heralticích je rodinného typu dle zřizovací listiny s kapacitou 48 dětí, které žijí v 6 rodinných skupinách. DD zajišťuje základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání, pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb a zájmů, plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Na severní Moravě je DD Velké Heraltice jediným zařízením, které poskytuje komplexní služby nezletilým těhotným dívkám, nezletilým matkám a jejich dětem. Součástí dětského doma je střední škola, která dětem a mládeži nabízí možnosti vzdělání v oborech praktická škola dvouletá (se zaměřením na přípravu a péči o rodinu, vedení domácnosti), zahradnické práce (se zaměřením na květinářské

a aranžérské práce) a potravinářská výroba (se zaměřením na cukrářskou a potravinářskou výrobu).

Výzkum byl realizován v několika krocích:

1. Oslovení 5 dětských domovů v Moravskoslezském kraji;
2. kladná zpětná vazba od dvou dětských domovů;
3. pro účely diplomové práce byl vybrán Dětský domov Velké Heraltice;
4. Samotná realizace výzkumu proběhla s 23 dětmi (5 chlapců a 18 dívek), ve věku 12 - 18 let.

Tabulka č. 1: Výběr výzkumného vzorku

Počet oslovených DD	Počet DD, které mají zájem o účast	Počet zúčastněných DD	Počet zúčastněných dětí v DD
5	2	1	23

3.3 Časová organizace výzkumu

Oslovení dětských domovů proběhlo začátkem listopadu roku 2021. Se spoluprací souhlasily zástupci dvou dětských domovů. Po zjištění počtů možných respondentů v obou dětských domovech, byl pro účely výzkumu zvolen dětský domov Velké Heraltice. Následovala komunikace s paní Mikulkovou (výše zmíněnou autorkou programu SOCIOKLIMA), se kterou jsem konzultovala možnost využití jejího programu, výběr vhodného dotazníku a výsledky programu. S paní Mikulkovou byla domluva i na odborném vedení s možností využití detailní verze programu, který nabízí podrobnější informace o skupině, přičemž je přístupný pouze pro proškolením pověřené osoby v kurzu Specifické dovednosti pro práci s metodou SOCIOKLIMA. Termín samotného výzkumu bylo potřeba dojednat se zástupkyní ředitele dětského domova a výzkum probíhal v měsíci leden 2022. Děti dostaly dotazník v papírové formě a instrukce, jakým způsobem při vyplňování

postupovat. Důležité bylo děti správně k vyplnění dotazníku namotivovat. Dětem bylo sděleno, že cílem tohoto dotazníku je, aby byly pohodové podmínky pro život všech, kteří spolu žijí a tráví volný čas.

Po získání výstupů z dotazníku, bylo dalším krokem převést všechny vyplněné dotazníky od dětí do online programu, který následně vygeneroval výsledky.

Detailní přehled kroků 1 - 7:

1. Oslovení 5 dětských domovů (listopad 2021);
2. obdržení kladných odpovědí od 2 dětských domovů (prosinec 2021);
3. záměrný výběr Dětského domova Velké Heraltice (leden 2022);
4. konzultace programu s paní Mikulkovou (leden - únor 2022);
5. dojednání termínu uskutečnění programu s DD (únor 2022);
6. uskutečnění samotného výzkumu (únor 2022);
7. převedení vyplněných papírových dotazníků do online programu (únor 2022);
8. konzultace výsledků prémiové verze výstupů s paní Mikulkovou (březen 2022);
9. interpretace závěrů z programu (březen 2022).

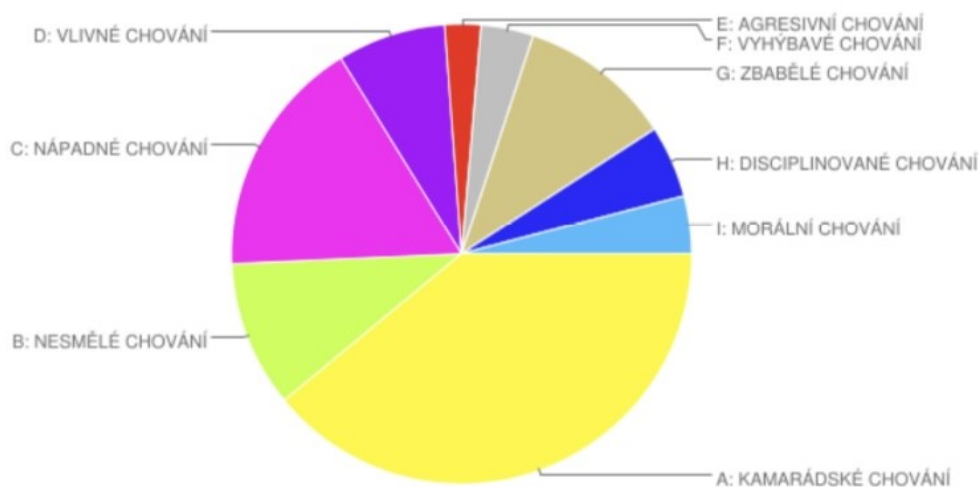
4 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Zpracovávání dat bylo zaměřeno na analýzu dostupných materiálů, na jejichž základě se vytvořily informace, které jsou potřebné pro získání odpovědí na stanovené otázky oblasti sociálního chování dětí v institucionální péči.

Použitý systém dotazníků představuje kombinovaný typ vyhodnocení a obsahuje jak kvantitativní, tak kvalitativní analýzu. Data jsou zpracovávána automatickým systémem. Program automaticky sdružuje volby k jednotlivým žákům podle stanovených subkategorií chování. Z těchto údajů je následně zpracován souhrn voleb v daných kategoriích a subkategoriích pro celou skupinu. Systém automaticky třídí a analyzuje data podle zadávaných kritérií. Ke každému žákovi anonymně přiřazuje získané volby - nominace od ostatních podle sledovaných kategorií chování. Výskyt těchto sledovaných kategorií a subkategorií v rámci skupiny je zpracováván jako součet voleb všech nominovaných respondentů v dané kategorii nebo subkategorii chování. V grafu mají jednotlivé kategorie své označení a barvu.

Interpretace dat obsahuje popis všech zkoumaných kategorií chování, tedy podrobnou diagnostiku skupiny, přehled indexů sociálního začlenění a doporučení pro práci se skupinou a odpovědi na dílčí otázky výzkumu.

4.1 Vyhodnocení získaných údajů diagnostiky skupiny v 9 kategoriích chování

Graf č. 1 Sumář voleb skupiny jako celku

Ve skupině jsou děti, které jsou kamarádské a baví se se všemi bez rozdílu. Je patrná tendence dětí k vytváření skupinek a uzavřených part. Ve skupině se objevují děti, které mají převážně dobrou náladu a optimistický přístup k životu a umí podpořit a povzbudit.

Důležité je v tomto směru podporovat a přiměřeně oceňovat kamarádský přístup, cíleně s citem využívat oblibu dětí k vlivu na skupinu, oceňovat optimistický přístup, radost, humor, solidaritu a podporu.

Následující kategorie obsahují tabulky, které nám dávají přehled o odpovědích respondentů. Tedy každý respondent má v závorce počet získaných voleb od ostatních jedinců skupiny v jednotlivých kategoriích.

A: Kamarádské chování (39%)

Kamarádské chování se projevuje zájmem, komunikací, společnými zážitky, důvěrou, pocitem bezpečí, optimismem, konstruktivním řešením problémů, spolehlivostí, empatií, vstřícností. Rizikem mohou být černobílé vidění (i problémové děti mají své přátele), zodpovědnost za výběr kamarádů. Dalším rizikem mohou být „falešná přátelství“, zejména tam, kde je patrný nerovný vztah, kdy jeden velí, druhý se vždy podřizuje.

Pokud jsou děti, které získaly vysoký počet voleb v této kategorii, nejen oblíbené, ale i odvážné, angažované či prosociálně orientované, mohou velmi výrazně přispět k rozvíjení skupinové soudržnosti a spolupráce. Děti, které získají minimální nebo nulový počet voleb v kamarádském chování, se často mohou ocitát v situaci, kdy upřednostňují jakýkoliv, i když negativní, kontakt s ostatními. Sankce bez porozumění cílům chování takovým dětem, mohou jejich frustraci ještě prohloubit. V těchto případech je nutné věnovat pozornost nácvičku pozitivních forem navazování kontaktu s druhými, efektivnímu řešení konfliktů a minimalizaci odmítaných forem chování.

Z výzkumu vyplývá, že kamarádské chování je ve skupině nejvíce zastoupeno, a to v celkem 39%, tedy celkově 16 dětí z celkového počtu 23. Děti jsou optimistické a ochotné kdykoliv pomoci. Z toho je jasné, že obecně kamarádské chování zde převažuje a to pokládáme za velmi důležité a příznivé pro celkový život v dané skupině.

Tabulka č. 2: Kamarádké chování

A: Kamarádké chování
A.1 kamarádství obecné (50%): 017(15x), 016(14x), 013(10x), 04(10x), 09 (9x)
A.2 výběrové kamarádství (24%): 014(8x), 06(7x), 013(6x), 012(5x), 04(5x)
A.3 optimistický přístup (9%): 011(4x), 04(4x), 020(3x), 014(2x), 01(2x)
A.4 ochotná pomoc (7%): 020(4x), 017(3x), 02(2x), 06(2x), 04(2x)
A.5 zastání se a ochrana (9%): 07(6x), 03(3x), 017(2x), 014(2x), 015(2x)

B: Nesmělé chování (10%)

Nesmělé chování se projevuje nápadnou plachostí, strachem, bázlivostí, osamělostí, izolovaností, nejistotou, neschopností navazovat a udržovat přiměřené vztahy s žáky, zvýšenou potřebou ochrany a kontroly. Rizikem může být zvýšené riziko potencionální oběti šikanování, až po obětního beránka. Dalším rizikem může být bagatelizace ze strany pedagogů - je tichý, nenápadný, nezlobí – nejsou s ním problémy – nevhodné poznámky a reakce pedagogů mohou spouštět, potvrzovat nežádoucí chování ostatních dětí k takovému jedinci.

Z výzkumu vyplývá, že nesmělé chování vykazuje 10% respondentů, tedy 16 jedinců v různých, ale minimálních projevech. Z tabulky však můžeme vyčíst i fakt, že objektem výsměchu a urážek, se někteří jedinci vyskytují i v 5 volbách a jako objekt fyzického ubližování jsou vnímáni 2 jedinci, což vnímáme jako poměrně rizikové.

Tabulka č. 3: Nesmělé chování

B: Nesmělé chování
B.1 nesmělost a snížená odolnost (15%): 023(3x), 020(3x), 012(1x), 011(1x)
B.2 objekt fyzického ubližování(7%): 010(3x), 09(3x)
B.3 objekt výsměchu a urážek (26%): 09(5x), 015(5x), 010(4x), 08(2x), 011(1x)
B.4 dětinskost (33%): 01(6x), 08(5x), 022(3x), 014(2x), 013(2x)

B.5 osamělost (19%): 023(4x), 05(3x), 020(2x), 015(1x), 016(1x)
--

C: Nápadné chování (17%)

Jsou lidé, kterých si nelze „nevšimnout“. Nápadné chování se projevuje nedostatečnou sebekázní, hlučností, neklidem, drzostí, nevhodnými poznámkami a komentáři, odmítáním a ignorováním pokynů, rebelií, frajerstvím, vytahováním se. Cílem jejich chování je upoutat pozornost, zajistit si kontakt s druhými. Pokud je jejich chování odměňováno pozorností, i když negativní – dosáhli svého a jejich strategie se jim osvědčila. K tomuto cíli může dítě používat různé způsoby chování aktivní i pasivní, zjevné i skryté (poutání pozornosti, boj o moc, msta, předvádění). Rizikem může být narušování pravidel soužití, škodlivou legrací (ubližování formou nevhodné legrace až psychickým nátlakem, posměchem, provokací), sociální izolace a odmítání.

Takovéto chování se projevuje v 17% v dané skupině, konkrétně u 17 jedinců, kdy se převážně týká rušivého až drzého chování a vtipného chování až šaškování.

Tabulka č. 4: Nápadné chování

C: Nápadné chování
C.1 rušivé až drzé chování (35%): 08(8x), 023(5x), 011(4x), 022(4x), 02(3x)
C.2 vtipné chování až šaškování (35%): 06(6x), 014(5x), 02(4x), 05(4x), 018(4x)
C.3 neobvyklý vzhled a chování (2%): 017(1x), 016(1x)
C.4 provokující chování (14%): 05(3x), 07(3x), 010(2x), 04(2x), 02(2x)
C.5 nápadná odlišnost (14%): 08(2x), 018(2x), 019(2x), 011(2x), 012(1x)

D: Vlivné chování (8%)

Vlivné chování se projevuje respektem ostatních dětí, které „dají na jeho slovo“, má své příznivce, obdivovatele, ale i své odpůrce. Vlivná osoba se umí prosadit, obvykle má vyšší sebevědomí, je sebejistý, při mocenském uplatňování vlivu může vyvolávat strach, proto ve snaze „přiživit se na jeho moci“, se mohou v jeho blízkosti vyskytovat tzv. přísluhovači -

jedinci s nízkým vlivem a vysokou potřebou moci. Přítomnost dětí s pozitivním vlivem je nezbytným předpokladem pro zdravé sociální klima. Rizikem může být nápadné jednání dětí ve skupině (atmosféra strachu), skrytá struktura skupiny, která může mít podobu „mafie“, kdy skuteční vůdcové nejsou vidět.

Vlivné chování je zastoupeno 8%, z čehož je celkem 15 jedinců takto vnímáno. Volby jsou však nízké, nejvyšší počet zastupuje silácké chování a frajeřina, a to v celkem 14 volbách respondentů.

Tabulka č. 5: Vlivné chování

D: Vlivné chování
D.1 pozitivní vliv (13%): 019(2x), 018(1x), 014(1x), 017(1x), 08(1x)
D.2 negativní vliv (5%): 022(1x), 05(1x), 013(1x)
D.3 respektovaný arbit (13%): 01(3x), 07(1x), 017(1x), 02(1x), 03(1x)
D.4 siláctví a frajeřina (28%): 022(4x), 023(3x), 02(3x), 011(2x), 010(2x)
D.5 atraktivní vzhled (40%): 05(3x), 07(3x), 022(2x), 019(2x), 014(2x)

E: Agresivní chování (3%)

Za agresivní chování se považují takové projevy, při kterých je patrný prvek násilí, ať už přímé/nepřímé, aktivní/pasivní, včetně zneužívání moderních médií k ubližování druhým (kybersikana). Může se jednat o poměrování sil bez ubližujícího a ponižujícího záměru (emocionální agrese, zoufalá agrese) nebo o systematické, chladnokrevné, opakované a záměrné ubližování (šikana) s převahou agresora, které vede k ponižování druhého - oběti. V tomto případě se oběť neumí nebo nemůže účinně bránit, a okolí lhostejně přihlíží a nezasáhne. Rizika agresivního chování spočívají v bagatelizaci signálů o nezdravých vztazích ve skupině, tvrzení dětí „všechno je jenom legrace“, kdy se nerozpoznají hranice mezi škádlením a šikanováním. Zjednodušený pohled na agresivitu (v určitém věku je agresivní chování a poměrování sil přirozenou součástí vývoje a života vrstevnické skupiny – musí mít však jasně daná pravidla a respektování hranic. Dalším rizikem je opomíjení možných příčin a spouštěčů (zátěžové situace, ADHD).

Agresivní chování se v dané skupině objevuje v 3%, tedy u 12 jedinců s poměrně nízkými volbami (Maximální volba u jednoho jedince je zde 2x). Nejvyšší volby má psychické ubližování, kterým se projevuje 5 jedinců ve skupině.

Tabulka č. 6: Agresivní chování

E: Agresivní chování
E.1 fyzické ubližování (20%): 06(1x), 015(1x), 010(1x), 012(1x)
E.2 psychické ubližování (40%): 011(2x), 022(2x), 02(2x), 015(1x), 018(1x)
E.3 odmítavé chování (20%): 09(2x), 03(1x), 07(1x)
E.4 kyberšikana (10%): 010(1x), 03(1x)
E.5 poškozování věcí (10%): 011(2x)

F: Vyhýbavé chování (4%)

Vyhýbavé chování se projevuje častou absencí na společných aktivitách/ve škole, pozdními příchody, lhostejností, nezájmem, uhýbáním, neschopností zvládat obvyklou zátěž, řešit konflikty, opakovaným omlouváním zdravotních potíží (ranní nevolnosti, bolest hlavy). Rizikem může být přehlížení potřeb ostatních, osamělost, izolovanost, bagatelizace signálů ohrožení dítěte (experimentování s návykovými látkami, depresivní stavy, sebepoškození), nedostatečné zvládání učiva v důsledku častých absencí.

Vyhýbavé chování je poměrně málo zastoupeno, přesněji v 4%, tedy u 13 jedinců v maximální volbě 1-2. Vyhýbavé chování se týká zejména časté absence ve škole nezájmem až lhostejností vůči ostatním.

Tabulka č. 7: Vyhýbavé chování

F: Vyhýbavé chování 4%
F.1 častá absence (28%): 015(2x), 05(2x), 02(2x), 08(1x), 018(1x)
F.2 denní snění a netečnost (14%): 023(2x), 018(1x), 012(1x)
F.3 nezájem a lhostejnost (31%): 02(3x), 06(2x), 012(1x), 03(1x), 07(1x)

F.4 anonymita (14%): 020(2x), 05(2x)
F.5 rezignace (14%): 021(1x), 08(1x), 018(1x)

G: Zbabělé chování (11%)

Zbabělé chování v pojetí skupinového života, je ve své podstatě známkou nedostatku odvahy, samostatnosti, sebedůvěry, zodpovědnosti a otevřenosti. Vychází z nezdravé loajality, nápadné přizpůsobivosti, ovlivnitelnosti a podezřívavosti. K takovému chování mají sklon zejména jedinci s nízkým sebevědomím a vysokou potřebou pozornosti, ocenění a vazby. Zbabělé chování se projevuje nápadnou a téměř nepřetržitou kontrolou, zda uspěje v očích vůdce, podbízením a předcházením. Dále zavděčováním (vlezlost, donášení, lichocení), žalováním, dvojrolí (dítě ubližuje ostatním, přesto se ukáže, že i jemu je ubližováno - přesunutá agrese). Velmi často takovou strategii přejímají jedinci, kteří by za jiných okolností byli obětí, případně již obětí manipulativního jednání ostatních jsou. Důležité je sledování zisku, co daným jedincům zvolená pozice nabízí, co jsou ochotni pro to obětovat a komu se potřebují přiblížit. Rizikem může být zbabělost, falešná solidarita a loajálnost, bezpátevní účelové jednání, přehazováním zodpovědnosti, útočící oběť (náhlý a neadekvátní výpad s fyzickým násilím vůči trýzniteli).

Zbabělé chování má zastoupení v 8%. Takové chování se vyskytuje u 12 jedinců, kdy nejvíce zastoupené je pomlouvání, s celkovou volbou 33x, které se týká 5 osob.

Tabulka č. 8: Zbabělé chování

G: Zbabělé chování 11%
G.1 podbízení se (2%): 021(1x), 015(1x)
G.2 dvojrole (1%): 03(1x)
G.3 pomlouvání (67%): 021(10x), 019(7x), 011(6x), 08(5x), 022(5x)
G.4 žalování (15%): 022(3x), 021(3x), 011(2x), 010(1x), 04(1x)
G.5 snadná ovlivnitelnost (14%): 015(8x), 010(2x), 019(1x), 02(1x)

H: Disciplinované chování (5%)

Disciplinované chování je chování, jehož cílem je úspěch a potvrzení ostatním. Může se jednat o školní a mimoškolní úspěšnost, přízeň a obliba u dospělých, ale také přehnaná potřeba být za každou cenu nejlepší nebo upjatá slušnost (strach ze selhání a chyby). Disciplinované chování se projevuje vyšší úrovni sebekázně, zodpovědností, nadání a pílí, snahou o úspěch v různých oblastech, dodržováním pravidel společenského chování a zvyklostí, slušným chováním, kultivovaným projevem. Rizikem může být nebezpečí vyloučení ze skupiny (ostrakizace, šikanování, zneužívání ochoty), zhoršení chování, prospěchu, změny v chování (dítě se může pokusit o slynutí s ostatními), vyhrožováním a nucením k loajalitě, nevhodným protěžováním dětí nebo dávání za příklad.

Disciplinované chování se ve skupině objevuje v 5%, kdy nejčastější volbou je akceptace autoritami. Disciplinované chování se týká 16 osob, což vnímáme jako poměrně vysoké číslo.

Tabulka č. 9: Disciplinované chování

H: Disciplinované chování
H.1 upjatá slušnost (23%): 06(2x), 017(1x), 010(1x), 01(1x), 014(1x)
H.2 školní úspěšnost (33%): 010(2x), 023(2x), 019(2x), 012(1x), 021(1x)
H.3 mimoškolní úspěšnost (15%): 03(2x), 05(2x), 017(1x), 01(1x)
H.4 cílevědomost (15%): 03(2x), 07(1x), 010(1x), 04(1x), 02(1x)
H.5 akceptace autoritami (15%): 019(4x), 020(1x), 06(1x)

I: Morální chování (4%)

Morální chování vychází z přesvědčení a hodnot, které mají vliv na myšlení a činy. Projevuje se ve vztahu k sobě, k druhým a k životu. Slušnost je přirozená, bez napětí a strachu ze selhání. Dále se projevuje přiměřenou sebejistotou, stabilitou a vyrovnaností pramenící ze sebeúcty. Takové děti jsou ve srovnání s ostatními morálně i hodnotově vyspělejší a zralejší. V jejich vystupování se snoubí sebedůvěra a s respektem a úctou k druhým, jsou vnímaví k potřebám druhých a podporují soudržnost a spolupráci. Svoji četností a zásadovostí mohou mít významný vliv na život ve skupině. Rizika mohou být v testování a pověřování

morálního přesvědčení, znevažování a bagatelizace zásad a morálky v zájmu situačních výhod, nadměrnou odpovědností za profil skupiny a většinové normy.

Morální chování má ve skupině zastoupení v 5%. Nejčastěji se objevuje chování férovosti a spolehlivosti a také ohleduplnosti. Celkem jde o 11 osob z celkového počtu 23.

Tabulka č. 10: Morální chování

I: Morální chování 4%
I.1 férovost a spolehlivost (50%): 014(3x), 07(2x), 04(2x), 016(2x), 03(3x)
I.2 empatie (9%): 014(1x), 08(1x), 013(1x)
I.3 smysl pro spravedlnost (13%): 021(1x), 019(1x), 04(1x), 04(1x)
I.4 soudržnost a spolupráce (6%): 019(1x), 014(1x)
I.5 ohleduplnost (22%): 016(2x), 013(2x), 03(1x), 06(1x), 09(1x)

4.2 Přehled indexů sociálního začlenění

Index sociálního začlenění vyjadřuje situaci dítěte z hlediska 3 komponentů - přijetí (P), zapojení (Z) a bezpečí (B). Indexy jsou rozvrstveny do 5 kategorií. Jednotlivé stupně charakterizují míru sociálního začlenění dítěte a umožňují orientaci nejen v míře začlenění, ale i v potřebách, rizicích či deficitech, které ovlivňují klima. Výstup obsahuje jak index sociálního začlenění jednotlivých dětí, tak hodnotu jednotlivých komponentů (Mikulková, 2021).

Faktory mohou nabývat hodnot od 1 (pozitivní), přes 0 (neutrální) po -1 (negativní). Získané volby jsou převedeny na index sociálního začlenění.

Míra sociálního začlenění:

- **Optimální:** optimální začlenění žáka do struktury a dění skupiny (oblíbený, s obecnými kamarádkými vazbami, subjektivní pocit přijetí a bezpečí);
- **spíše uspokojivé:** uspokojivé začlenění dítěte (kamarádké vazby alespoň s vybranými jedinci skupiny, akceptovaný, s nižší mírou zapojení, subjektivní pocit bezpečí);

- **ambivalentní +:** začlenění podmiňované chováním dítěte, rolemi a výkyvy v pocitu bezpečí – s tendencí ke spíše uspokojivému začlenění;
- **ambivalentní – :** začlenění podmiňované chováním dítěte, rolemi a výkyvy v pocitu bezpečí - s tendencí ke spíše neuspokojivému začlenění;
- **spíše neuspokojivé:** neuspokojivé začlenění dítěte (odmítaný, bez kamarádkých vazeb, se subjektivním pocitem odmítnutí a ohrožení, nebo naopak ohrožující chování);
- **neuspokojivé:** nepřijetí dítěte (aktivní ohrožující chování, riziko vyloučení nebo ignorování, či naopak subjektivní pocit nepřijetí, osamělosti a ohrožení (Mikulková, 2021).

Tabulka č. 11: Kategorie sociálního začlenění celkově

Míra začlenění a interval indexu	Počet dětí v daném stupni (celkem 23)	Počet chlapců (celkem 5)	Počet děvčat (celkem 18)
Optimální (0 - 1)	10	2	8
Spíše uspokojivé (1 - 1414)	4	2	2
Ambivalentní + (1414 - 1732)	4	0	4
Ambivalentní – (1733 - 2,449)	5	1	4
Spíše neuspokojivé (2,449 - 3)	0	0	0
Neuspokojivé (3 - 3,464)	0	0	0

Celkový index začlenění této skupiny je **1,209 = spíše uspokojivé**.

Nejvyšší zastoupení má optimální, u celkem 10 dětí. Žádné dítě nemá neuspokojivé ani spíše neuspokojivé, což vidíme velmi pozitivně. Celkový výsledek považujeme za přiměřený, vzhledem ke zkoumané skupině dětského domova.

4.3 Dílčí výsledky výzkumu a ověření hypotéz

Dílčí otázky výzkumu byly vyhodnoceny ze získaných dotazníků a dat následujícím způsobem:

1. Jaké projevy chování v DD převládají?

Chování, které v DD převládá, je zejména přátelské, kamarádké. Děti se snaží bavit se všemi bez rozdílu. Objevují se však samostatné skupinky, party, které se vyznačují uzavřeností, z čehož pak plynou problémy jako pomlouvání, naschvály, provokace, které se v dotaznících objevovaly velmi často.

Dalším typickým chováním pro DD je nespělé chování, které se v dané skupině projevuje zejména v dětinskosti, osamělosti některých jedinců a výsměchem až urážek mířených na konkrétní jedince. Děti se snaží vytvářet a vyhledávat vlastní identitu, což se v prostředí institucionální péče jeví jako poměrně složité. Velmi záleží na osobnosti jedinců, někteří se sami považují za osamělé a cítí, že je tímto způsobem vnímají i ostatní. Všichni takoví jedinci, dle výsledků dotazníků, by chtěli být vnímáni jako oblíbení, vtipní a společenší.

Velkým podíl na typickém chování má i chování nápadné, tedy takové jednání, aby na sebe jedinci nějakým způsobem upozornili, upoutali pozornost. Zmíněné chování se týká zejména děvčat, která jsou drzá, hlučná, sprostá a dělají různé naschvály.

2. Objevují se v DD náznaky agresivního chování až šikany?

V konkrétním DD se objevuje agresivní chování na poměrně nízké úrovni. Překvapující je, že agresivní chování, se dle dotazníků, týká spíše děvčat než chlapců. Děvčata v tomto směru ubližují zejména psychicky, naopak chlapci spíše fyzicky a navíc s náznakem kyberšikany, vůči dvěma konkrétním jedincům. V tomto směru je potřeba zvýšit pozornost vůči hraničnímu chování.

4.4 Doporučení pro práci se skupinou

Doporučení vyplývající ze zkoumání jednotlivých kategorií chování:

A: Kamarádké chování

- Respektovat jedinečnosti každého dítěte, ocenění, uznání a podpora žádoucího chování;
- zmapování přátelských dvojic, skupin a podpora jejich fungování;
- propojování fungování skupin do společné činnosti - kooperativní výuka;
- outdoorové aktivity s cílem prohloubení přátelských vazeb a sociálních opor;
- předcházení a efektivní řešení sporů;
- podpora sociálních a komunikačních dovedností - kamarádství a přátelství, svoboda a zodpovědnost.

B: Nesmělé chování

- Posilování respektu k odlišnostem (sebepřijetí a respekt k druhým), podpora sociálních dovedností - ošetření osobních hranic, asertivita, vyjádření a kultivace emocí;
- práce s tělem - držení těla, přiměřeně sebejistý postoj, stabilita, rozhodnost, mimika, pohled, práce s hlasem - pevně, jistě, důrazně, trénovat vzruch a útlum;
- aktivizování v samostatnosti prostřednictvím osobnostně sociální výchovy, v komunikačních dovednostech;
- rozvoj asertivního chování a týmová práce (s cílem zapojení všech);
- nastavení pravidel soužití a konstruktivní řešení sporů;
- vyšetřování a řešení případné šikany (vždy a v souladu s metodickým pokynem v případě výskytu obětí fyzických a psychických útoků).

C: Nápadné chování

- Porozumění potřebě jedinců s provokujícím chováním a volba individuální strategie minimalizace nežádoucího chování
 - o poutání pozornosti: předcházet tomuto chování včasným oceněním, zaměstnáním, podporou kladného chování, náhodným zpevňováním žádoucích činností, nenechat se "lapit";

- boj o moc: poskytnout podíl na rozhodování (výběr nabízí učitel), vymezit pole vlivu a působnosti, neponižovat, připravit dopředu aktivity s podílem rozhodování žáků, působení přirozených nebo logických důsledků jako akceptace rozhodnutí jedince;
- msta: nebrat chování jedince osobně, vyjadřovat oddělené vnímání chování od osoby (nepřipustit, aby měl jedinec nad reakcí dospělých moc), ověřit si potřebu a projevit porozumění - nepopírat, ba naopak potvrdit aktuální prožívání..."vidím, že jsi pořádně naštvaný");
- předvádění neschopnosti: povzbuzovat, vyjadřovat podporu, zadávat přiměřené úkoly, postupovat krok za krokem, nelitovat;
- trénink sociálních dovedností - kultivace naplňování potřeb, dosahování osobních cílů, komunikace, vymezování osobních hranic, výchova k zodpovědnosti;
- kultivace sebekázně, učit se snášet selhání, chybu;
- dohodnout a důsledně uplatňovat pravidla soužití - práce s vrstevnickým názorem (ocenění žádoucích vlastností, chování), kázeňská opatření).

D: Vlivné chování

- Využít sílu vlivu potřebným směrem - tzn. cílem působení je získat vlivného jedince k prosazení potřebných pedagogických cílů;
- posilování pozitivní orientace a zodpovědnosti;
- individuální práce s jednotlivci - mít vliv = mít i zodpovědnost;
- při negativním vlivu je potřeba "rozrušit" jádro - oddělit vlivnou osobu od jeho obdivovatelů.

E: Agresivní chování

- Společně se skupinou nastavit pravidla soužití a důsledně je dodržovat, včetně uplatňování přiměřených sankcí;

- kultivace agrese, řešení konfliktů, přijímání odlišnosti, kultivované vyjádření hněvu, vyjadřování emocí, vytváření příležitostí pro neškodné vybití agresivity (outdoorové techniky);
- kultivace agresivního chování u chlapců - nikoli její potlačení (síla, odvaha, statečnost, ochrana, obrana, měření sil), ale posílení sebekázně v rámci sportu a "silových" aktivit s pravidly;
- porozumět spouštěčům a kontextu agresivního chování.

Při výskytu šikany:

- V akutní fázi je rozhodný postoj pedagogů - jednotný postup, tedy zastavit agresivní chování a vyjádřit osobní odmítavý postoj k násilí, postupovat podle metodického pokynu;
- vzájemná podpora, podpůrné poradenské;
- individuální práce s jedinci agresory ve spolupráci s odborným zařízením střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologické poradny (porozumění cílům chování, vytváření vztahu důvěry a přijetí, důsledné oddělování chování od osoby, práce s nesprávnými schémata chování v širším kontextu);
- kázeňská opatření;
- vyhledat externí pomoc (vyšetřování a řešení případné šikany).

F: Vyhýbavé chování

- Vnímat únikové tendence a spouštěče takového jednání;
- individuální přístup a hledání příčin únikového jednání, posílení sociální odolnosti a rozvoj sociálních dovedností;
- jasná pravidla a opatření při absenci a jejím omlouvání, včetně upozornění na další opatření školy (ve školním řádu - spolupráce s odborem sociálně-právní ochrany dětí);
- rozvoj asertivního chování, týmová práce (s cílem zapojení všech), nastavení pravidel soužití, posílení osobní zodpovědnosti (záškoláctví, nesoustředěnost).

G: Zbabělé chování

- Posilování osobní zodpovědnosti, odvahy, statečnosti, jedinečnosti, sebedůvěry, sebevědomí;
- vytváření příležitostí k samostatným projevům, aktivitám;
- přeskupování skupiny v rámci skupinových kooperativních aktivit;
- rozlišování mezi žalováním a žádostí o pomoc (radost z poškození druhého, žádost o pomoc - poskytnutí informací pro zastavení zla);
- při vyšetřování závadného chování sledovat kontext.

H: Disciplinované chování

- Podporovat osobní hodnoty a kvality přiměřenou formou - spíše povzbuzovat skupinu k vyjádření této podpory;
- mít připravené portfolio činností, které by zamezily nudě těchto dětí;
- nesrovnávat, nedávat za vzor, neprotěžovat - to vše vzdaluje od vrstevnické skupiny;
- vyjadřovat se k jejich chování popisně - je na tebe spolehnoutí, mohu tě bez obav pověřit...;
- nezatěžovat přesunutím kompetencí pedagoga /kontrola, dozor, "donášení";
- umožnit unést selhání, chybu, relativizovat případné nepřiměřeně kritické soudy.

I: Morální chování

- Vnímat a oceňovat morální vyspělost jedinců;
- nebrat jejich přínos jako samozřejmý;
- poskytnout ocenění zejména prostřednictvím vrstevnického uznání;
- využívat názory těchto jedinců k formování pravidel skupiny, k rozvíjení atmosféry bezpečí a sounáležitosti;
- povzbuzovat jejich vnitřní rozhodnutí k morálnímu chování;
- prokazovat jim respekt a uznání.

ZÁVĚR

Cílem závěrečné kapitoly diplomové práce je shrnutí dosažených výsledků teoretické části, ve které byly vymezeny klíčové pojmy týkající se sociálních skupin, komunikace ve skupině, náhradní výchovné péče, příčin a rizik umístění dítěte do náhradní výchovy. Dále shrnujeme výsledky praktické části práce za pomoci sociogramu.

Teoretická část práce se zaměřovala na objasnění sociálních vztahů a rolí ve skupině, na komunikaci, její formy a druhy. Dále se teoretická část zabývala popisem institucionálního prostředí, kdy bylo cílem popsat všechny druhy náhradní výchovy, příčiny umístování dětí do dětských domovů, na samotné prostředí a rizika, které vyplývají z pobytu v dětském domově.

Praktická část měla za cíl zjistit projevy chování dětí v konkrétním dětském domově, v 9 kategoriích, míru začlenění jednotlivců a doporučení pro práci se skupinou. Jako metoda získání těchto údajů byla zvolena metoda sociogramu, přesněji online dotazníku SOCIOKLIMA, který nabízí v detailní formě podrobnou diagnostiku skupiny, přehled indexů sociálního začlenění a doporučení pro práci se skupinou. Pro výzkum byl vybrán dětský domov Velké Heraltice, ve kterém se výzkumu zúčastnilo 23 dětí, ve věku 12 - 18 let.

Výsledky výzkumu jsou zobrazeny přehledně v kategoriích, jsou barevně označeny a pro lepší porozumění, je obsahem i vlastní grafické znázornění.

Na základě poznatků získaných z výzkumu bylo zjištěno, že se ve skupině vyskytuje zejména kamarádské chování, děti se baví se všemi bez rozdílu. Je však patrná tendence dětí k vytváření skupinek a uzavřených part. Děti vnímají, že jsou ve skupině jedinci, kteří mají převážně dobrou náladu a optimistický přístup k životu a umí podpořit a povzbudit. Index sociálního začlenění ve skupině, vyšel poměrně dobře - spíše uspokojivé, což znamená, že se objevují právě kamarádské vazby s vybranými jedinci, je zde nižší míra zapojení, ale subjektivní pocit ze skupinového života je bezpečný.

I přesto, že samotným pozorováním může pedagog odhalit mnohé vztahy mezi jednotlivými dětmi, tak nemůže odhalit např. skrytá nepřátelství uvnitř skupiny, nebo potenciální touhu o zařazení jedinců do určitých skupin. Z toho důvodu je nejen pro pedagogickou praxi technika sociometrie důležitá a užitečná. Výsledky výzkumu mohou posloužit jako doporučení pro daný dětský domov pro práci se zkoumanou skupinou a zároveň jako vzor

pro jiná zařízení institucionální péče. Zároveň mohou být výsledky použity k motivaci dětí ke společným aktivitám, podporování slabších dětí i jako prevence krizových situací ve skupině.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2742-4.

ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

DUNOVSKÝ, Jiří a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

FELCMANOVÁ, Lenka, HABROVÁ, Martina a kol. 2015. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 9788024446554.

GABRIEL, Zbyněk a NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1788-3.

GAVORA, Peter. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-104-9.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4674-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

JANDOUREK, J., 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-749-3.

JANSKÝ, Pavel, 2014. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-534-9.

KOLUCHOVÁ, Jarmila in MATĚJČEK, Zdeněk, ed. et al. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Vydání 4., doplněné, v nakladatelství Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

LOVAŠ, Karol in VÝROST, SLAMĚNÍK Ivan. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty; sv. 8. ISBN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, Oldřich a kol, 2009. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé a následná péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v ČR*. Vyd. 1. Sdružení SOS dětských vesniček, 2009. ISBN 978-80-254-4799-4.

MAREŠ, Jiří a KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Komunikace ve škole*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1995. ISBN 80-210-1070-3.

MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.

MAREŠ, Jiří in ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2010. Manažer. Komunikace. ISBN 978-80-247-2339-6.

MIKULKOVÁ, Milena, 2021. *Specifické dovednosti pro práci s metodou Socioklima*.

NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.

NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. Sociologie. ISBN 978-80-247-2957-2.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ Jiří a WALTEROVÁ Eliška, 2003. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

R. L. MORELAND aj. M. LEVINE (1994) in VÝROST, SLAMĚNÍK Ivan. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.

SCHNEIDEROVÁ, Anna. *Pedagogická komunikace*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. Systém celoživotního vzdělávání Moravskoslezska. ISBN 80-7042-943-7.

SLAMĚNÍK, Ivan, 2011. *Emoce a interpersonální vztahy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3311-1.

SMITH, Mark. 2009. *Rethinking residential child care: Positive perspectives*. Policy Press. ISBN 9781861349088.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a VACÍNOVÁ, Marie. *Sociální psychologie: vybraná témata*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-30-3.

VÁGNEROVÁ, K a kol. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice: (charakteristika jednotlivých dětských domovů)*. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

VYHLÁŠKA Č. 438/2006 Sb. Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

VÝROST, Jozef a SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

WOLESKÁ, Jana. 1999. Deprivační syndrom a jeho následky u dětí v náhradní rodinné péči. In: *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči: Olomouc 2.- 4. června 1999*. Praha: JAN. ISBN 8085529661.

ZÁKON Č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Internetové zdroje:

MPSV, 2021. *Formy náhradní rodinné péče*. [online]. [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>.

MŠMT, 2016, *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních*. [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

O programu socioklima [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://www.socioklima.eu/dokumenty-ke-stazeni/>.

Úmluva o právech dítěte [online]. [cit. 2021-12-19]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ADHD Porucha pozornosti s hyperaktivitou

DD Dětský domov

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 Sumář voleb skupiny jako celku.....	45
---	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Výběr výzkumného vzorku	43
Tabulka č. 2: Kamarádké chování	47
Tabulka č. 3: Nesmělé chování	47
Tabulka č. 4: Nápadné chování	48
Tabulka č. 5: Vlivné chování	49
Tabulka č. 6: Agresivní chování	50
Tabulka č. 7: Vyhýbavé chování	50
Tabulka č. 8: Zbabělé chování	51
Tabulka č. 9: Disciplinované chování	52
Tabulka č. 10: Morální chování	53
Tabulka č. 11: Kategorie sociálního začlenění celkově	54

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Design dotazníku

Příloha P II: Vyplněné dotazníky

Z těchto tvrzení vybíráš odpovědi na výše uvedené otázky.

1) V 1. části vyber 1-2 tvrzení na čtyři otázky zaměřené na tebe a odpovídající čísla vepiš do první tabulky

2) Ve 2. části vyber ke každému jménu 1-2 tvrzení, jak se obvykle chování a odpovídající čísla napiš do seznamu dětí.

1.	Je kamarádský/á a baví se se všemi.
2.	Má svoji partu kamarádů.
3.	Umí povzbudit.
4.	Ochotně pomáhá druhým.
5.	Má odvahu zastat se druhých.
6.	Je nesmělý/á a stydliv/á.
7.	Je často bitý/á a fackovaný/á.
8.	Je terčem posměchu a urážek.
9.	Chová se dětinsky.
10.	Většinou je osamělý/á.
11.	Je hlučný/á a drzý/á.
12.	Je s ním legrace
13.	Sympatizuje s určitým názorovým směrem.
14.	Otravuje ostatní a dělá naschvály.
15.	Je něčím výrazně odlišný/á.
16.	Je uznávaný/á a respektovaný/á.
17.	Mnozí se ho/jí bojí a podřídí se mu/jí.
18.	Dokáže urovnat hádky, spory.
19.	Předvádí se před ostatními a frajeří.
20.	Hezky vypadá.
21.	Často někoho bije.
22.	Posmívá se, nadává nebo vyhrožuje druhým.
23.	Přehlíží, nápadně odmítá některé děti.
24.	Obtěžuje a ubližuje přes sociální síť.
25.	Bere, poškozujne nebo ničí věci jiných.
26.	Často chybí ve škole.
27.	Nezapojuje se do dění ve skupině.
28.	Je lhostejný/á, nikdo a nic ho/ji nezajímá.
29.	Téměř nikdo o něm/ní nic neví.
30.	Snadno se vzdává.
31.	Podlézá a snaží se zavděčit druhým.
32.	Je mu/jí ubližováno a on/a ubližuje jiným.
33.	Pomlouvá.
34.	Žaluje anebo svaluje vinu na jiné.
35.	Snadno podléhá vlivu ostatních a opíčí se.
36.	Je přehnaně slušný/á.
37.	Dobře se učí.
38.	Je úspěšný/á v mimoškolních činnostech.
39.	Je cílevědomý/á a jde si za svým.
40.	Učitelé ho/ji berou.
41.	Je férový/á a spolehlivý/á .
42.	Vnímá prožívání a potřeby druhých.
43.	Má smysl pro spravedlnost.
44.	Přispívá k soudržnosti a spolupráci.
45.	Je ohleduplný/á.

PŘÍLOHA P II: VYPLNĚNÉ DOTAZNÍKY

DOTAZNÍK: SOKL

01 (13 let) Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce **1-2 tvrzení** a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	1	41
Jak mne asi vidí druhým?	18	43
Jaký bych chtěl být?	11	19
Jak bych se nechtěl chovat?	6	21

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber **1-2 tvrzení** a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	3	11	
01			
04	41	39	_____
03	43	49	
05	38	33	
07	41	12	
06	2	3	
08	11	30	
012	11	20	
013	45	42	
010	19	20	
014	41	42	
09	7	8	
011	33	39	
015	26	1	
016	1	20	
017	36	38	
019	33	15	
018	1	15	
020	8		
021	33	31	
022	6	9	
023	11	19	

11

19

DOTAZNÍK: SOKL

02 (16 let) M

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	12	2
Jak mne asi vidí druhým?	23	19
Jaký bych chtěl být?	12	2
Jak bych se nechtěl chovat?	41	36

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	/	/	/
01	9	11	
04	9	2	
03	23	2	
05	14	14	
07	14	19	
06	5	1	
08	9	15	
012	2	27	
013	1	2	
010	35	37	
014	2	9	
09	37	45	
011	22	25	
015	8	45	
016	41	1	
017	2	1	
019	1	2	
018	11	30	
020	6	10	
021	30	37	
022	11	19	
023	20	19	

DOTAZNÍK: SOKL

03(18 let) M

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	2	14
Jak mne asi vidí druhým?	16	12
Jaký bych chtěl být?	91	59
Jak bych se nechtěl chovat?	18	3

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo sebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	1	18	
01	1	5	
04	1	18	
03			
05	1	10	
07	1	2	
06	1	12	
08	1	2	
012	1	2	
013	1	2	
010	1	11	
014	1	3	
09	1	10	
011	1	10	
015	1	21	
016	1	2	
017	1	4	
019	1	3	
018	1	15	
020	1	12	
021	1	2	
022	1	2	
023	1	15	

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepíš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	41	39
Jak mne asi vidí druhým?	6	15
Jaký bych chtěl být?	34	44
Jak bych se nechtěl chovat?	22	14

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	4	16	Normální - kluk a Normální
01	12	18	Nejlepší Holka z chlapci
04	/	/	/
03	39	41	č. 101 2
05	10	38	
07	28	23	
06	36	40	PARTÁK
08	9	8	Ma věc (neumí se starat o dítě
012	12	15	
013	45	34	
010	28 34	43 36	děla ce sebe to co nej-
014	36	12	
09	8	4	Uraživá, Naladová
011	11	8	HNUSNA, Líná, Uraživá
015	33	26	(SEMNO) MŮJ BFF
016	41	15	
017	28 15	15	
019	35	15	
018	35	8	Moc se NEHraje
020	4	5	
021	35	34	děla rozbratě
022	35	34	Neznáš 17 (strašně drza
023	11	19	

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepíš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	1	12
Jak mne asi vidí druhým?	6	6
Jaký bych chtěl být?	5	20
Jak bych se nechtěl chovat?	17	25

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	28	22	
01	9	15	
04	1	2	
03	20	2	
05	/	/	/
07	11	14	
06	1	2	
08	12	2	
012	5	1	
013	12	2	
010	2	1	
014	2	5	
09	9	8	
011	23	11	
015	8	11	
016	0	1	
017	1	2	
019	12	41	
018	2	12	
020	37	1	
021	43	1	
022	11	14	
023	8	11	

DOTAZNÍK: SOKL

06 (16 let) M

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	39	1
Jak mne asi vidí druhým?	NEVÍM	1
Jaký bych chtěl být?		1
Jak bych se nechtěl chovat?		9

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	12	14	
01	1	1	
04	1	1	
03	1	1	
05	1	1	
07	1	1	
06	1	1	1
08	26	26	
012	1	1	
013	1	1	
010	17	17	
014	20	20	
09	33	33	
011	17	17	
015	35	35	
016	1	1	
017	1	1	
019	1	1	
018	26	26	
	15	15	
020	43	43	1
021	17	17	
022	1	1	
023			

07(17 let) Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepíš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	1	
Jak mne asi vidí druhým?	1	
Jaký bych chtěl být?	4	
Jak bych se nechtěl chovat?	1	

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	12		
01	2		
04	1		
03	5		
05	12		
07	1		
06	11		
08	1		
012	1		
013	1		
010	2		
014	1		
09	23		
011	15		
015	22		
016	1		
017	1		
019	33		
018	12		
020	1		
021	33		
022	22		
023	10		

DOTAZNÍK: SOKL

08 (18 let)Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepíš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	jean přátelská	jezem, milá
Jak mne asi vidí druhým?	je jenom stará	umím se i měřit
Jaký bych chtěl být?	něco bych na vše přiváhl	
Jak bych se nechtěl chovat?	medví mlčky, mládky, mládky	byť mlá

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	26.	2.	
01	1.		
04	2.	18.	
03	12		
05	12		
07	5.		
06	12.		
08	—	—	—
012	1.		
013	1.		
010	4.	12.	
014	2.		
09	8.		
011	3.		
015	55		
016	3.	20.	
017	1.		
019	40		
018	1.	3.	
020	4.		
021	1.		
022	11.	19.	
023	27.		

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	30	6
Jak mne asi vidí druhým?	15	8
Jaký bych chtěl být?	12	41
Jak bych se nechtěl chovat?	9	19

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	1	19	
01	3	18	
04	4	3	
03	38	33	
05	33	2	
07	1	20	
06	28	2	
08	9	33	
012	2	33	
013	9	32	
010	14	9	
014	1	3	
09	—	—	—
011	33	3	
015	31	35	
016	3	2	
017	1	20	
019	33	40	
018	33	2	
020	11	29	
021	11	33	
022	20	33	
023	32	33	Něky

DOTAZNÍK: SOKL

010 (15 let)M

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce **1-2 tvrzení** a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	1.	11.
Jak mne asi vidí druhým?	2	3
Jaký bych chtěl být?	2.	3.
Jak bych se nechtěl chovat?	25.	8.

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber **1-2 tvrzení** a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	12.	1.	
01	4.		
04	1.	3.	
03	8	5.	
05	12		
07	1.	5.	
06	4.	4.	
08	1.	42.	
012	2.		
013	2		
010	/	/	/
014	1.	12.	
09	1.	4	
011	9.	14.	
015	12	1.	
016	1.	4 5.	
017	1.	8	
019	33.	/	
018	1.	12.	
020	1.	2.	
021	33.	/	
022	1.	4.	
023	12 6	12	

011 (12 let) Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce **1-2 tvrzení** a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	10	
Jak mne asi vidí druhým?	10	
Jaký bych chtěl být?	2	
Jak bych se nechtěl chovat?	21	

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber **1-2 tvrzení** a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	35		OPIS, se po MIRKOVI
01	9		
04	1		
03	20		
05	24		
07	1		
06	10		
08	11		
012	3		
013	1		
010	7		OSKVI' aha' BEDARI
014	2		
09	33		
011	—	—	—
015	35		OPIS, se po MIRKOVI, KAJINA
016	1		
017	1		
019	3		
018	2		
020	14		
021	1		
022	33		
023	10		

012 (17 let) Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	5, 8	
Jak mne asi vidí druhým?	6	
Jaký bych chtěl být?	29	
Jak bych se nechtěl chovat?	6	

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	39		
01	2		
04	4, 12		
03	28, 24		
05	14, 12		
07	12, 5		Moje Moje
06	12, 14		
08	7		
012			
013	5, 1		
010	35		
014	41, 2, 28		Moje LÁSKA
09	1		
011	1, 4		
015	35		
016	1		
017	4		Moje
019	3, 4, 12		
018	12		Mesnáčím si ♥
020	4		M. kvany
021	1		
022	34		
023	10		

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepíš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	2 JSEM PRAVĚ PRAVĚ	20
Jak mne asi vidí druhým?	21	34
Jaký bych chtěl být?	37	5
Jak bych se nechtěl chovat?	11	21

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	19	14	CHÁBĚ OBČAS SIVNEJ
01	23	5	DIKNO TVOR
04	4	2	MOJE LAŠKA PLOVA
03	36	14	PROVOKUJE JE NA FACKU NĚKDO
05	10	41	NORMÁLNĚ HOLKA
07	1	36	NEBOJÍ JI MOU ALE CHÁBĚ<3
06	12	36	ŽÍVE V POHÁDKĚ
08	11	33	MOC ŠALENA
012	1	21	MY DABLING<3...<3
013	—	—	—
010	24	5	DO VŠEHO SE PLETE
014	1	40	BUDEČEK HYPERAKTIVNÍ AŽ MOC<3
09	15	23	NEJÍ JAK LAHA JE DIVNÁ
011	3	5	MOJE LAŠKA SMLAKAVA<3
015	1		
016	2	6	MOC FICHA
017	1		
019	37	40	STANDOVNÍ VŠUDE SE CPELOU
018	6	5	NEKDO JE JAK SATAN NEVÍM<3
020	9	40	ŽÍVE V MINECH+TU LOU
021	8	33	PODLE MĚ JE TO ŠPINA
022	9	37	MOC CHYTA' DĚA' JAK ČÍP
023	6	27	NEKDO JI RADA TAKĚ IDE

014 (18 let) Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	30	9
Jak mne asi vidí druhým?	37	11
Jaký bych chtěl být?	5	39
Jak bych se nechtěl chovat?	19	17

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	28	15	Chábr
01	1	2	/
04	1	3	To je daem ♥
03	12	39	Kamarádky
05	29	1	/
07	5	39	/
06	21	45	Můj život ♥
08	11	15	Neví co chce, máe jinemk
012	6	2	To je ♥
013	11	17	To je ♥
010	19	31	Strázně smrdí! ♥
014	/	/	/
09	8	1	/
011	15	25	Nic ji nezajímá
015	35	19	Debil všem konuje
016	1		
017	1	3	Přátelská
019	1	20	
018	33		Glac ji nemusím fakesná
020	1	12	Chábr
021	1		/
022	22	19	
023	16	28	

DOTAZNÍK: SOKL

015(15 let) M

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	2	4
Jak mne asi vidí druhým?	10	8
Jaký bych chtěl být?	12	15
Jak bych se nechtěl chovat?	22	24

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	34	41	
01	36	38	
04	43	47	
03	47	18	
05	29	26	
07	20	19	
06	3	4	
08	9	4	
012	37	30	
013		9	
010	21	24	
014	2		
09	1		
011	33		
015			
016	10	13	
017	1	3	
019	20	34	
018	24	11	
020	7	3	
021	1		
022	22		
023	14	6	

DOTAZNÍK: SOKL

016 (15 let) Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	10	30
Jak mne asi vidí druhým?	27	27
Jaký bych chtěl být?	12	37
Jak bych se nechtěl chovat?	11	25

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	19		
01	11		
04	12	1	
03	28		
05	14		
07	5		
06	2		
08	33		
012	2		
013	2		
010	9		
014	2		
09	33		
011	25		
015	35		
016	/	/	/
017	2		
019	2		
018	11		
020	6		
021	33		
022	33		
023	19		

DOTAZNÍK: SOKL

017(15 let)ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	5	1
Jak mne asi vidí druhým?	12	42
Jaký bych chtěl být?	36	37
Jak bych se nechtěl chovat?	31 19	33

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	28		
01	2		
04	1		ale v Pětko
03	4	1	ale v Pětko
05	14		
07	5	41	Fajn holka má májí ráda
06	3	37 1	
08	11	8	Hoc rve
012	3	12	Fajn holka má májí ráda
013	1	1	!
010	8		
014	1 8	12	Fajn holka má májí ráda
09	2		Nevim
011	3		Nevim
015	8		
016	1 8	45	Mám jí ráda Fajn holka
017			
019	10		
018	1		Hoc jí nerám takže nevim
020	4		
021	35		
022	9		
023	2	12	Bavíme se ale není to jak

Sjízdní
hodkarni

DOTAZNÍK: SOKL

018 (16 let) Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce **1-2 tvrzení** a jejich číslo vepíš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	1	10
Jak mne asi vidí druhým?	12	
Jaký bych chtěl být?	57	
Jak bych se nechtěl chovat?	7	

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber **1-2 tvrzení** a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	22		
01	7		
04	2		
03	1		
05	20		
07	11		
06	2		
08	33		
012	1		
013	8		
010	8		
014	5		
09	20		
011	17		
015	10		
016	1		
017	1		
019	44		
018	/	/	/
020	6		
021	2		
022	2		
023	17		

DOTAZNÍK: SOKL

019(17 let) | Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce **1-2 tvrzení** a jejich číslo vepíš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	1	
Jak mne asi vidí druhým?	1	
Jaký bych chtěl být?	1	
Jak bych se nechtěl chovat?	11	

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber **1-2 tvrzení** a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	26	2	
01	1		
04	1		
03	2		
05	1		
07	2		
06	2		
08	5		
012	1		
013	10		
010	14		
014	9		
09	1		
011	1		
015	1		
016	2		
017	2		
019	1	1	1
018	41		
020	2		
021	2		
022	1		
023	1		

DOTAZNÍK: SOKL

020 (16 let) M

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	Dob. 9.	12 29a
Jak mne asi vidí druhým?	1	12
Jaký bych chtěl být?	1	12
Jak bych se nechtěl chovat?	22.	23.

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	1	12	hrobná zlatá kta
01	1		
04	1	12	Prátelský
03	16.	2	Prátelský
05	1.	2.	
07	1.	12.	Prátelská
06	11/12	10	Humorný
08	11.		
012	12	12. 20.	naše miska
013	12	1	hyperaktivní člověk na své věci
010	1.		
014	12.	1	Prátelská
09	12	1	
011	22		
015	35, 1		
016	1		Prátelská
017	4		
019	16	12	Prátelská
018	1		Prátelská
020	/	/	
021	2		
022	19		V p. Pyracivni, všechno musí být po mí
023	1.	12.	Sympatická

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce **1-2 tvrzení** a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	30	8, 9
Jak mne asi vidí druhým?	15	
Jaký bych chtěl být?	12	4, 11
Jak bych se nechtěl chovat?	9	19

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber **1-2 tvrzení** a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	1	19	
01	3	18	
04	14	3	
03	37	38	
05	2	33	
07	20	1	
06	2	28	
08	33	2	
012	33	9	
013	8	14	
010	3	1	
014	3	2	
09	33	1	
011	33	3	
015	35	2	
016	9	2	
017	20	1	
019	40	33	
018	2	33	
020	25	11	
021	/	/	/
022	22	33	
023	37	33	

DOTAZNÍK: SOKL

022(12 let) Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce 1-2 tvrzení a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	30	27
Jak mne asi vidí druhým?	11	1
Jaký bych chtěl být?	12	2
Jak bych se nechtěl chovat?	37	11

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber 1-2 tvrzení a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	11	11	
01	9	5	
04	31	33	
03	1	6	
05	26	20	
07	33	14	
06	9	2	
08	9	12	
012	1	1	
013	2	2	
010	8	27	
014	20	2	
09	30	1	
011	19	11	
015	8	11	
016	12	1	
017	16	1	
019	43	16	
018	11	20	
020	6	10	
021	33	34	
022	/	/	/
023	11	33	

DOTAZNÍK: SOKL

023 (15 let) Ž

1. část: Já o sobě

Která tvrzení odpovídají o tobě na danou otázku: vyber k dané otázce **1-2 tvrzení** a jejich číslo vepiš vedle otázky.

otázka	Odpověď 1: (číslo vybrané odpovědi)	Odpověď 2: (číslo vybrané odpovědi)
Jak se vidím já?	29	30
Jak mne asi vidí druhým?	10	39
Jaký bych chtěl být?	39	20
Jak bych se nechtěl chovat?	25	22

2. část: Já o tobě

Jak se obvykle chovají ostatní? Ke každému jménu vyber **1-2 tvrzení** a do této tabulky napiš číslo tebou vybraného chování k danému dítěti. Dokonce můžeš připojit svůj komentář.

Jméno	Volba/napiš číslo	Volba/napiš číslo	komentář
02	3	4	umi povsoudit, nastane se mezi u ostatnim
01	11	9	Je občas drsá a někdy se neumí chovat
04	11	15	Občas jí přeskáčí, jinak je u nás ráda
03	5	15	Nějak se nebavíme
05	34	11	Nebavíme se
07	5	1	Super holka! Umi se zastat když jde ^{šifram}
06	5	1	Nějak se nebavíme
08	33	11	Moc je hlucná
012	19	28	Mami mi sympatická
013	33	11	Mami mi sympatická, je moc namyšlená
010	28	4	Je moc hlucný
014	12	44	Moc se nebaví se
09	6	4	Moc se nesapojuje
011	33	34	Je moc drsá
015	34	8	Moc se s nimi nebaví se
016	33	11	Moc se nebaví se
017	5	1	Umi se zastat šikanováního
019	33	35	Nestane se ani, když jde o šifram
018	33	22	Ráda se bije a dovoluje si na slabší
020	1	5	Moc se nebaví se
021	33	34	Je drsá, neumí se chovat, drsá
022	33	34	Je drsá, nevyhovává, nemá si ch
023			